BYGGNADSINDUSTRINS YRKESNÄMND, BYN

Dess tillkomst, historia och roll vid utbildning av bygg- och anläggningsarbetare.

Björn Lindblad

Ackordslag med grovarbetare på 1950-talet
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

BYN
BYGGNADSINDUSTRINS YRKESNÄMND

Bergarbetare på 1950-talet
Foto: Tidningen Byggnadsarbetare

INNEHÅLL

BYNs bildande och samverkan med andra yrkesnämnder ____ 3

Organisationernas roll och bildandet av BYN ____ 3

Partssammarbete inom och mellan yrkesnämnderna ____ 5

BYN,VVS-YN och CYB startar gemensamt kansli ____ 5

Yrkesnämndernas service AB, YNSAB ____ 6

Verksamheten i BYN ____ 7

Övertygelsen om vikten av samverkan ____ 7

BYNs utveckling ____ 8

BYNs kansli ____ 8

BYNs verksamhet under senare period, 1996-2009 ____ 10

Gymnasieskolan ____ 10

Vidareutbildning ____ 14

Fackteoretisk utbildning på distans ____ 14

Projekt och undersökande verksamhet ____ 16

Internationell samverkan och erkännande ____ 19

Tävlingsverksamheten ____ 23

Yrkesexamen och yrkestoretiskt prov ____ 24

Externa utbildningsgivare ____ 27

BYNs hemsida, intranät och registerhantering ____ 27

Information och kommunikation ____ 30

Samverkan BYN/RYK, utbildningskonferenser m.m. ____ 32

Finansiering och ekonomiskt ansvar ____ 34

Slutord ____ 35

BYNS BILDANDE OCH SAMVERKAN MED ANDRA YRKESNÄMNDER

ORGANISATIONERNAS ROLL OCH BILDANDET AV BYN

Det samarbete rörande yrkesutbildning och rekrytering, som parterna inom byggindustrin tillämpar, är grundat på kollektivavtal om yrkesutbildning. I avtal som slöts mellan dåvarande Svenska Byggindustriförbundet, Sveabund och Svenska Byggnadsarbetareförbundet som kom till i slutet av 50-talet, sägs att för behandling av frågor rörande yrkesutbildningen inom branschen skall en särskild yrkesnämnd finnas. Nämndens uppgifter var i avtalet rätt allmänt formulerade och ansluter sig huvudsakligen till det förslag till normalavtal angående yrkesutbildning, som Arbetsmarknadens yrkesråds översynskommitté framlade 1956.

I och med att utbildningsavtalet reviderades år 1959 blev det klart att yrkesnämnden måste driva en viss permanent verksamhet, som fordrade ett kansli. Till byrån för arbetarskydd knöts därför en särskild ombudsman för handläggningen av yrkesutbildningsfrågorna. Från den 1 januari 1960 ändrades även byråns namn till ”Byggnadsindustrins Byrå för Arbetarskydd och Yrkesutbildning”. Vid avtalsförhandlingar i början av 1960 träffades överenskommelse om att anställa tre utbildningskonsulenter vid byrån och att Svenska Byggnadsindustriförbundet skulle finansiera verksamheten.

Först under 1962 hade yrkesnämnden fått den tänkta bemanningen och samtidigt vidtogs en uppdelning av verksamheten mellan yrkesutbildning och arbetsmiljöverksamhet.

Nu påbörjades arbetet vid byrån för yrkesutbildning. Första tiden var kansliet inhyst i lokaler på Linnégatan på Östermalm. 1967 flyttade man till nya lokaler som ägdes av Stockholms Byggmästareförening på Wennerbergsgatan i Mariebergsområdet, Stockholm. Där var kansliet fram till 1991.

Byggmästarföreningens fastighet där BYNs kansli låg 1967-91
Foto: Ellen Norman, Stockholms Byggmästareförening

Bygget av Götaälvsbron 1965
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

1979 gick Svenska Byggindustriförbundet och Sveabund samman och bildade Byggförbundet, som 1986 i sin tur går samman med Svenska Byggnadsentreprenörföreningen (SBEF) och bildar Byggentreprenörerna.

Arbetsuppgifterna utökades vart efter utbildningen förändrades. 1970 kom gymnasiereformen och vuxenutbildningen tog form inom AMU. Under 80-talet kom ÖGY-utredningen som hade till syfte att göra gymnasieskolan till en treårig utbildning. Byggnadsindustrins Yrkesnämnd var tidigt ute med en försöksverksamhet.

PARTSSAMARBETET INOM OCH MELLAN YRKESNÄMNDERNA

Samverkan mellan parterna vad gäller yrkesutbildning har kännetecknat verksamheten allt sedan yrkesutbildningsavtalen träffades i slutet av 50-talet. Parterna har hela tiden haft en gemensam syn på yrkesutbildningen dock kanske med olika utgångspunkter. En skillnad i synsätt mellan parterna var att Arbetsgivarnas syften mer fokuserade på en välutbildad blivande medarbetare och en god rekrytering medan fackföreningarna strävade efter en välutbildad blivande medlem, som med kunskap och erfarenhet kan ställa relevanta krav på en god arbetsmiljö och bra anställningsförhållanden. Arbetet i Yrkesnämnderna har genom åren genomsyras av denna samsyn. Alla inblandade parter har verkat för en god yrkesutbildning, som kan lyfta branschen samt bibehålla och utveckla den status som hantverksyrken förtjänar.

Sedan lång tid tillbaka har ett informellt samarbete funnits mellan olika yrkes-, och lärlingsnämnder. Samarbetet i BYSAG (Byggyrkesnämndernas samarbetsgrupp som representerade, Bygg-, Plåt-, VVS-, Mål-, Glas- och elbranscherna) har haft stor betydelse vid kontakter med myndigheter samt vid förmedling av skriftlig och personlig information till elever och skolpersonal.

Ett särskilt samarbete etablerades under 80-talet mellan BYN och TYA, Transportbranschens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd. Detta samarbete grundade sig redan från början på gemensamma intresseområden inom yrkesutbildningen. Arbetsgivarna inom maskinförarnäringen var och är organiserade inom dels Maskinentreprenörerna, som ingår i BYN, och dels inom Transportgruppen som tillhör TYA. Entreprenadmaskinförarna var oftast anslutna till Byggnads eller Seko. På Gymnasieskolan utbildade sedan i början på 90-talet maskinförare på Byggprogrammet och Fordonsprogrammet. Detta gjorde att det var nödvändigt med samverkan mellan BYN-TYA för att uppnå samsyn på vad utbildningen skulle innehålla.

BYN, VVS-YN OCH CYB STARTAR GEMENSAMT KANSLI

1991 kom parterna inom BYN och VVS-YN överens om att intensifiera samarbetet genom att bilda ett gemensamt kansli. Även CYB - Centrala Yrkesnämnden Byggnadsplåt, senare PVYN, var med i samarbetet. Bakgrunden var att parterna såg stora samordningsvinster i att ha en gemensam administration. Med en bättre bärkraftighet utvecklades ett gemensamt databaserat uppföljningssystem vad gäller lärlingarnas utveckling och kontroll av yrkesbevis. Kansliet kunde på ett bättre sätt utnyttja respektive kompetenser vad gällde konsulenter/ utbildningsrådgivare samt samordna information och utskick till skolor och myndigheter. Det blev också mera tyngd i de förslag och argument till förbättringar som lades fram till skolor och myndigheter. Parterna såg stora fördelar med ett gemensamt kansli.

Förutom de verksamhetsmässiga fördelarna såg parterna också möjligheter i att i att flytta det kamerala ansvaret och den ekonomiska hanteringen till det gemensamma kansliet, för att ge alla parter möjlighet till samma insyn i ekonomin. Yrkesnämnderna såg också möjligheter till fördjupad samverkan mellan tjänstemännen på det gemensamma kansliet med samordnad kompetensutveckling och ett naturligare erfarenhetsutbyte.

Vid årsskiftet 1997-98 anslöt sig också Plåtslageriernas Riksförbund och Svenska Bleck- och Plåtsla-

gareförbundet till detta samarbete i samband med att CYB, Centrala Yrkesnämnden Byggnadsplåt, flyttade till lokaler i det gemensamma kansliet.

YRKESNÄMNDERNAS SERVICE AB, YNSAB

Parterna hade nu kommit fram till att det fanns fördelar med att bilda ett aktiebolag för att möta de förändringar i skattelagstiftning, bidragsregler etc. som genomförts. En annan orsak var att VVS-YN beslutat att i egen regi producera läromedel där yrkesnämnden skulle bedriva förlagsverksamhet och försäljning. Det gemensamma bolaget kom att heta YNSAB Yrkesnämndernas Service AB.

YNSAB Yrkesnämndernas service AB registrerades den 17 december 1996 och startade verksamheten vid årsskiftet 1996-97 med Byggentreprenörerna, VVS-installatörerna, Maskinentreprenörerna, Svenska Byggnadsarbetareförbundet och Seko väg & ban som delägare. Från och med årsskiftet 1997-98 kom också Plåtslageriernas Riksförbund och Svenska Bleck- och Plåtslagareförbundet med som delägare i samband med att CYB, Centrala Yrkesnämnden Byggnadsplåt, flyttade in i det gemensamma kansliet.

YNSAB hade sedan starten anställd personal vilka ursprungligen varit anställda av respektive yrkesnämnd. Personalkostnaderna gällande utbildningskonsulenter, projektledare och sekreterare fördelades på varje yrkesnämnd efter beslut om resursbehov inom den enskilda yrkesnämnden. Yrkesnämnderna fördelade kostnaderna för administration, VD, sekreterare m.m. samt gemensamma fasta kostnader, som t.ex. ekonomikonsult, lokaler, tele-, datakommunikation enligt ett fördelningstal som ägarna varit överens om.

I samband med bildandet av YNSAB diskuterade ägarna möjligheter att i framtiden använda bolaget som ett gemensamt ”konsultföretag” med en pol av kunniga medarbetar som så långt möjligt skulle motsvara det totala behovet av kanslitjänster inom hela yrkesutbildningsområdet. Genom detta förfarande skulle flexibiliteten öka och därmed möjligheterna att utnyttja personalresurserna effektivare. För att lyckas med utnyttjande av en gemensam personalresurs på YNSAB var en viktig förutsättning att yrkesnämnderna i allt väsentligt var överens internt och att det också utvecklats en effektiv och meningsfull samverkan mellan de tre yrkesnämnderna.

Vid den här tiden var parterna överens om att YNSAB skulle verka för att fler yrkesnämnder skulle ansluta sig till samarbetet. De yrkesnämnder som var aktuella var de man redan hade samarbete med gällande frågor kring yrkesprogrammen i gymnasieskolan. Det skulle ge förutsättningar för att i diskussioner med regering, skolmyndigheter och kommuner kunna visa upp en ”enad front” och därmed öka möjligheterna till påverkan. Samordningsvinster fanns också att göra vid framtagande av informations- och rekryteringsmaterial.

Av många olika orsaker blev parterna över tiden oense om YNSABs uppdrag och en oberoende utredare tillsattes för att se om det gick att återskapa förtroendet mellan parterna. 2001 begärde parterna för VVS-YN och PVYN att få lämna bolaget vilket inte mötte några hinder från BYN. 2002 sålde VVS-YN och PVYN sina aktieandelar och lämnade bolaget.

YNSAB kom efter detta att bedriva verksamhet på uppdrag av BYN fram till 2010 då parterna av skattetekniska skäl beslutade om att avveckla bolaget.

YNSAB
Yrkesnämndernas Service AB

VERKSAMHETEN I BYN

BYNs parter aktiva i en samverkansövning på Äventyrens ö i samband med att BYNs första verksamhetsplan tas fram
Foto: Michael Gustafsson, BYN

ÖVERTYGELSEN OM VIKTEN AV SAMVERKAN

För att förstå varför övertygelsen om samverkan vuxit sig så stark får man komma ihåg att efterkrigsperioden var väldigt expansiv och alla såg tillväxt och lönsamhet som självklar. Mycket av landets framgångar tillskrevs den samförståndsanda som vuxit fram mellan arbetsmarknadens parter. Genom denna ”tidsanda” hade arbetsmarknadens parter skaffat sig en väldigt stark position inom hela det arbetsmarknadspolitiska området och skapade många samarbetsorgan för att förstärka samverkan och gemensam utveckling. Under 1970-talet tillkom särskilda samarbetsavtal inom många olika områden och det var uppenbart att parterna i hög grad påverkade utvecklingen inom svenskt näringsliv. Byggbranschen var inget undantag. Särskilda avtal tecknades för arbetsmiljö, företagshälsovård, yrkesutbildning, utveckling och internutbildning i företagen. Under 1980-talet förändrades denna bild successivt och dåvarande SAF, nuvarande Svenskt Näringsliv, började bryta upp de gemensamma strukturerna genom att säga upp ingångna avtal. Arbetsgivarna ville på detta sätt skapa ett större utrymme för företagen att själva ta ansvar för den interna utvecklingen. Byggbranschen var inget undantag förutom inom ett område nämligen yrkesutbildningen. Parterna inom BYN kom istället att förstärka samarbetet genom att Maskinentreprenörerna och Stadsanställdas förbund, nuvarande Seko, tillkom som parter i de avtal som tecknades inom yrkesutbildningsområdet.

BYNS UTVECKLING

Under drygt 50 år har Byggindustrin bedrivit aktiv verksamhet med syfte att upprätthålla och utveckla byggyrken som varit relevanta utifrån byggteknik och arbetsmiljökrav. De första åren var verksamheten mer av kontrollerande art där parterna själva utsåg representanter som bevakade det som hände på yrkesutbildningsområdet utifrån den egna organisationens intressen och de kollektivavtal som fanns. Med dagens värderingar kan detta tyckas något konservativt men en viktig förklaring är att parterna anpassade verksamheten efter dåvarande skollag och skolreform där Skolöverstyrelsen var den centrala myndighet som anvisade vägar för tillämpning av regelsystemen.

Arbetsuppgifterna kom att omfatta frågor kring yrkesutbildningen för murare-, träarbetare- och grovarbetarfacken. Arbetet koncentrerades till det som ansågs som särskilt viktiga områden såsom yrkesutbildningens storlek och inriktning. Leda, instruera och kontrollera de lokala yrkeskommittéerna var en annan uppgift. En tredje arbetsuppgift var att sköta den centrala informations- och upplysningsverksamheten.

1986 kom beslut från dåvarande generaldirektören på Skolöverstyrelsen att prova en variant på treårig utbildning vid fem skolor i Västmanland. Projektet kom att kallas ÖGY och ett viktigt syfte var att se om man kunde kombinera praktisk yrkesutbildning med teoretiska studier som gav högskolebehörighet. För att uppnå detta skulle man under försöksperioden utöka yrkesutbildningarna med ytterligare ett år. BYN hade gett sitt bifall till projektet och följde noggrant de skolor som var utvalda att delta.

Utöver detta erbjöd BYN i samverkan med AMU, Arbetsmarknadsutbildningar, tidigt instruktörsutbildningar som en ingång till att fullfölja sin yrkeslärarutbildning. Instruktörsutbildningarna var mycket uppskattade och hade fokus på praktiskt tillämpad yrkesutbildning. BYN erbjöd också lärarfortbildningar för att ge yrkeslärarna bättre möjligheter till kompetensutveckling, framförallt inom det byggtekniska området.

En stor och viktig förändring var den skolreformen som regeringen beslutade om 1991, och som efterhand förverkligades i hela landet. En annan förändring som påverkade BYNs arbetssätt var att landets kommuner fick huvudansvaret för verksamheten inom grund- och gymnasieskolan. Detta medförde att de regionala yrkeskommittéerna, RYK, kom att få en mer betydelsefull roll som bärare av byggbranschens syn och krav på yrkesutbildningen.

Nu hade byggindustrins yrkesutbildningsavtal utökats till att omfatta yrken som anslöt till fyra organisationer inom bygg- och anläggningsindustrin nämligen Byggentreprenörerna, nuvarande BI, Maskinentreprenörerna, Svenska Byggnadsarbetareförbundet och Statsanställdas Förbund, fr.o.m. 1995 Seko - facket för Service och Kommunikation. Detta avtal kom att gälla fram till 2006.

I mitten på 2000-talet enades parterna om ett nytt avtal som bättre anslöt till den yrkesutbildningskultur som växt fram under åren och kom att gälla från den 1 juni 2006. I detta avtal förstärktes ytterligare den gemensamma synen på yrkesutbildning. Man skriver bl.a. att branschen gemensamt skall verka för att säkerställa lärlingarnas grundläggande yrkeskompetens och även säkerställa kompetensförsörjningen och en god rekryteringsbas. Parterna ville också på olika sätt kvalitetssäkra utbildningen vilket under 2000-talet medförde ett antal projekt där det testades olika metoder för att på ett rättvist sätt bedöma yrkeskompetens.

BYNS KANSLI

I slutet av 1950-talet startade byggbranschens dåvarande parter det första kansliet som skulle hantera yrkesutbildnings- och i viss mån arbetsmiljöfrågor. Kring 1970 kom omfattningen av kansliarbetet att bli så omfattande att parterna såg nödvändigheten av att dela upp de olika kunskapsområdena och starta ett

särskilt kansli som enbart sysslade med yrkesutbildningsfrågor.

BYNs kansli fungerade från början i stor utsträckning som ett ”kontrollerande” organ med arbetsuppgifter som gick ut på att uppmärksamma brister i efterlevnaden av de ingångna avtalen. En annan uppgift var att tillse att gymnasieskolorna efterlevde de lagar och förordningar inom yrkesutbildningsområdet. Dåvarande Skolöverstyrelsen angav detaljerade föreskrifter som skulle följas av skolorna. BYN såg som en del av sin uppgift att uppmärksamma brister ute i landets skolor. Så här i efterhand kan tyckas att dessa arbetsuppgifter inte borde tillkomma branschens parter genom dess kansli.Vid denna tidpunkt var det emellertid nästan en självklarhet att parterna skulle ha kontroll.

Under 1980-talet togs initiativ till fortbildningar, och medverkan som föreläsare vid olika regionala konferenser kom att bli en kompletterande del av kansliets verksamhet. Genom den verksamhet som bedrevs inom kansliet på uppdrag av parterna kom BYN att bli känt och respekterat på skolorna och inom de lokala partsorganisationerna vilket var betydelsefullt för utvecklingen av det framtida arbetet.

1991, när den nya skolreformen skulle förverkligas kom BYNs roll att successivt förändras. Skolöverstyrelsen hade ersatts av det nyinrättade Skolverket som skulle organisera sig utifrån de nya förutsättningarna. Den nya reformen hade kullkastat mycket av det gamla sättet att tänka kring utbildning. Man kan faktiskt tala om ett paradigmskifte inom utbildningsområdet. Den kanske största förändringen i synsättet på utbildning var att se utbildningen utifrån måluppfyllelse i förhållande till kunskapsmål och inte utifrån ”utbildningskvantitet”.

BYN hade i det nya avtalet tagit fasta på den nyligen sjösatta skolreformen och parterna nämnde bl.a. att lärlingen genom en ett särskilt prov skulle visa att kunskapsmålen var uppfyllda. En konsekvens av detta blev att BYNs kansli fick i uppdrag att formulera branschens kunskapsmål för alla yrken som omfattades av avtalet. Detta arbete pågick parallellt med Skolverkets arbete att ta fram målbeskrivningar som skulle täcka alla gymnasieprogram. Inom Byggprogrammet som var ett av de nationella gymnasieprogrammen fick BYN möjlighet att delta och påverka utformningen av målbeskrivningarna. BYN hade också en självklar roll vid sammankomster där utveckling av yrkesutbildningen diskuterades. BYN var också remissinstans vid utformning av rapporter till regeringens utredningar inom yrkesutbildningsområdet. Under första hälften av 1990-talet förvaltade BYN i stor utsträckning det som parterna kommit överens om i utbildningsavtalen, och bemanningen på yrkesnämndens kansli gav inte utrymme för någon egentlig utveckling av verksamheten. Samverkan med VVS-Branschens Yrkesnämnd hade också tagit resurser i anspråk och ansvarsfördelningen var periodvis inte riktigt klarlagd vilket naturligtvis hämmade både utvecklingen och det vardagliga arbetet.

Den kanske största förändringen i synsättet på utbildning var att se utbildningen utifrån måluppfyllelse i förhållande till kunskapsmål och inte utifrån ”utbildningskvantitet”.

I samband med att YNSAB bildades 1996/97 kom nya idéer på bordet och parterna tog nästa steg i utvecklingen kring yrkesutbildningen. Kansliet fick en tydligare roll i sina arbetsuppgifter för att leva upp till de förväntningar som parterna hade på Yrkesnämnden. BYN kunde under denna period tillsammans med VVS-YN och PVYN förstärka sina ställningar genom att gemensamt föra fram ståndpunkter för en bättre utbildning.

BYNS VERKSAMHET UNDER SENARE PERIOD, 1996-2009

Som nämnts i beskrivningen av YNSAB, diskuterade ägarna möjligheter att i framtiden använda bolaget som ett gemensamt ”konsultföretag” med en pol av kunniga medarbetar som så långt möjligt skulle motsvara det totala behovet av kanslitjänster inom hela yrkesutbildningsområdet. Man ville på detta sätt öka flexibiliteten och därmed möjligheterna att utnyttja personalresurserna effektivare. Under 1996 till 2002 arbetade ledningen för YNSAB medvetet på att skapa förutsättningar för medarbetarna att verka över de tidigare ”yrkes- och branschgränserna”. Synsättet på begreppen ”uppdragsgivare-leverantör” diskuterades flitigt för att utveckla arbetssätt som tillgodosåg de förväntningar parterna hade på det gemensamma kansliet. När kursplanearbetet för den nya gymnasieskolan pågick 2000-2002 arbetade BYN, VVS-YN och PVYN gemensamt i många av de frågor som var av allmän karaktär. Det allmänna kunskapsutbytet ansågs också som mycket värdefullt.

GYMNASIESKOLAN

Gymnasiereformen som Riksdagen beslutade om 1991, och som började gälla från 1992-93 föreskrev specifika utbildningsmål som vid den tiden inte var påbörjade även om övergripande intentioner och beskrivningar från Utbildningsdepartementet var vägledning för Skolverket som fick i uppdrag att utforma mera detaljerade kursplaner för gymnasieskolan.

Kursplanearbetet

I arbetet med kursplanerna bildade Skolverket arbetsgrupper som var relaterade till de olika gymnasieprogrammen. Representanter för arbetsmarknadens parter och för de olika branschernas yrkesnämnder samt av myndigheten utsedda experter, deltog i arbetet. BYN hade representanter i de arbetsgrupper som utvecklade förslagen till kursplaner för Byggprogrammet och Fordonsprogrammet. I arbetsgruppen för Byggprogrammets kursplaner deltog förutom BYN även representanter från plåtslageri- måleri och glasmästeribranscherna. I de delar av kursplanearbetet där Byggprogrammet och Fordonsprogrammet sammanföll arbetade BYN i samverkan med TYA, Transportfackens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd. I arbetet ingick också uppvaktningar på Utbildningsdepartementet. Ganska tidigt kunde BYN konstatera att de målbeskrivningar som formulerades var av allmän karaktär och gav stort utrymme för tolkningar.

I de kursplaner som kom att gälla från 1 juli 2000 kunde man dock se att BYN och byggbranschen hade fått gehör för de synpunkter som anförts under arbetets gång och där synergier mellan gymnasieskolan och de yrkesutbildningsavtal som tillämpades hade beaktats.

Gymnasiekommittén 2000

Gymnasiekommittén var en parlamentariskt sammansatt kommitté som skulle arbeta med förslag till den framtida gymnasieskolan. Under sommaren 2002 hoppade Folkpartiet av utredningen och sin medverkan i kommittéarbetet, vilket medförde att den parlamentariska representationen rubbades. Detta försvagade naturligtvis utredningsarbetet och de förslag som skulle komma.

Gymnasiekommittén skulle avrapportera sitt arbete under 2002. BYNs mål var att förslaget till ny gymnasieskola skulle bli så gynnsamt som möjligt för byggindustrin. BYN arbetade för att påverka i branschens

riktning genom deltagande i referensgrupper och direkta uppvaktningar av Utbildningsdepartementet och Skolverket. Gymnasiekommittén fick dock under 2002 tilläggsdirektiv och kommitténs betänkande redovisades i början på 2003. Betänkandet presenterades den 10 januari 2003 under namnet ”Åtta vägar till kunskap - en ny struktur för gymnasieskolan” (SOU 2002:120).

Åtta vägar till kunskap – en ny struktur för gymnasieskolan” - sammanfattning

Så här skriver Gymnasiekommittén i sitt betänkande:

”Gymnasiekommitténs förslag till struktur för den framtida gymnasieskolan är en vidareutveckling av dagens gymnasieskola, som beslutades 1991. Ändringarna är motiverade av förändringar i omvärlden och av att gymnasieskolan ska bli en bra förberedelse för ungdomar som kommer att vara verksamma i samhälle och arbetsliv till mitten av detta århundrade. Förändringstakten framöver kommer sannolikt att vara oföränderligt hög. I det perspektivet är det viktigt att alla ungdomar kan skaffa sig en god grundläggande kunskap och insikten att man hela tiden måste lära nytt. Mycket talar för att en bredare utbildning ger en bättre förberedelse och att den mest specialiserade utbildningen sker efter gymnasieskolan, i eftergymnasial utbildning eller i en anställning. En bred grundutbildning ger också fler valmöjligheter.”

När Gymnasiekommitténs ordförande Jan Björkman presenterade betänkandet som ”SMOU”– statens mest offentliga utredning– anspelade han både på att företrädare för så många olika intressen varit involverade i utredningen och att så mycket blivit offentligt under utredningens gång. Förslaget hade stöd från s, c och mp. Folkpartiet hoppade av utredningen ett halvår innan den presenterades och m, kd och v hade reserverat sig och/eller lämnat särskilda yttranden.

Plåtslagare i arbete på 60-talet. Fr.o.m 1998 hade Centrala Yrkesnämnden Byggnadsplåt gemensamt kansli med BYN och VVS-YN
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

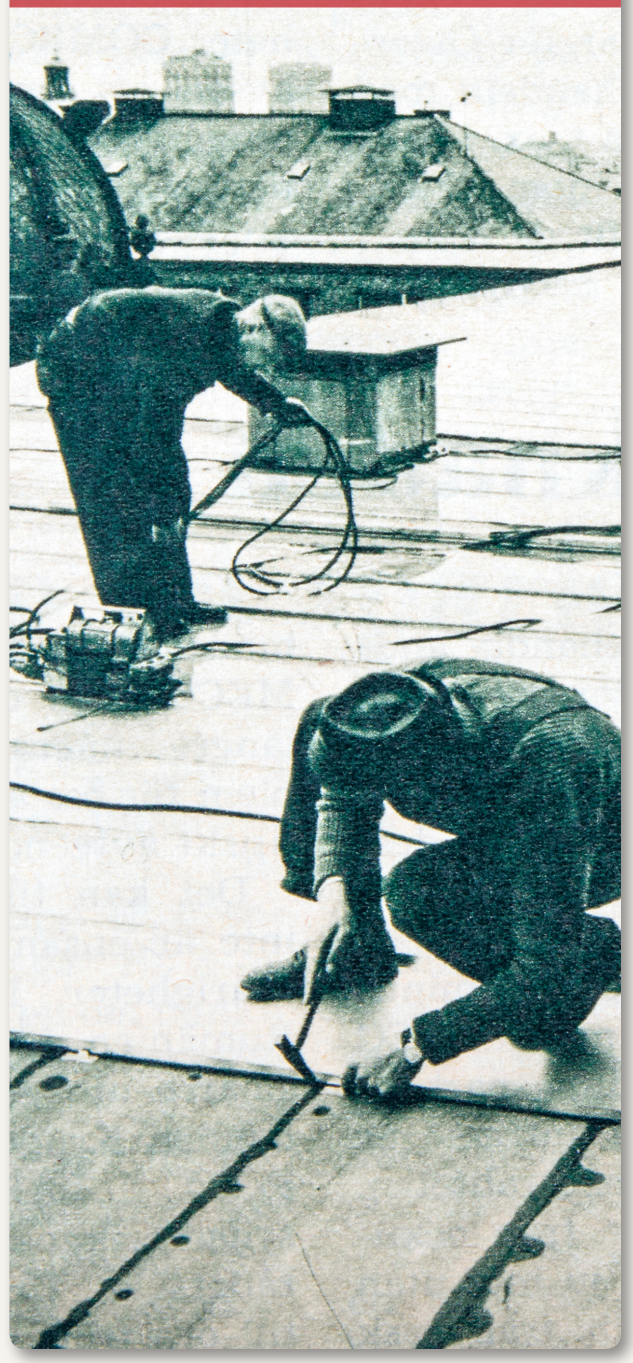

Följande förändringar föreslogs:

- 2 tekniksektorer
- garanterat sektorsval
- gemensamt första år
- gymnasiearbete införs
- alla får arbetsplatsförlagt lärande
- Individuella programmet läggs ned
- gymnasieexamen inrättas
- senare specialisering

BYN liksom många andra yrkesnämnder framförde i remiss sina synpunkter på betänkandet och blev i allt väsentligt hörsammade. Under arbetet med utformning av innehåll i de olika programmen samarbetade BYN med TYA för att ge underlag för innehållet i utbildningen för anläggningsmaskinförare. Denna utbildning hade under lång tid genomförts på både Byggprogrammet och Fordonsprogrammet vilket gjorde det nödvändigt att hitta lösningar som gav eleverna samma utbildning oavsett vilket program man valt. En knäckfråga som lades mycket tid på att lösa var huruvida körkortsutbildning skulle ingå som en kurs vid utbildning av anläggningsmaskinförare. Inledningsvis var BYN och TYA inte överens om hur detta skulle lösas. Efter en tid kunde parterna emellertid enas om en gemensam linje i det förslag som lämnades till Skolverket.

Målet från regeringen var att en proposition skulle läggas fram för vårriksdagen 2004 för att besluta om en ny gymnasiereform. BYN hade redan diskuterat hur man skulle satsa resurser de närmaste åren för att medverkan vid den slutliga utformningen av yrkesutbildningarna. Under mars 2004 meddelade regeringen resultatet av de politiska överläggningarna kring Gymnasiekommitténs betänkande. Regeringen hade inte lyckats få majoritetsstöd för den ”sektorsskola” som Gymnasiekommittén förordat. Partierna hade istället enats om ett elvapunktsprogram för reformering av den programskola som redan fanns och arbetet med reformeringen som lades på Skolverket kom att gå under namnet GY-07.

BYN och många med dem blev tagna på sängen och fick snabbt börja tänka i något annorlunda banor för att hitta bra former för branschpåverkan i det nya.

GY-07 och nya riktlinjer

En proposition med rubriken, ”Kunskap och kvalitet - elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan”, växte fram och som antogs av Riksdagen under oktober. Skolverket fick tidigt i uppdrag att mera i detalj ut-

Maskinförarutbildning på Malenagymnasiet, Sjöbo
Foto: Ulf Hellerström, Åtta.45 Tryckeri

forma framtidens gymnasieskola, GY-07. BYN deltog även i detta arbete som skulle vara slutfört under 2005. Många gymnasieskolor hade redan vid den tiden börja ställa om sin verksamhet med utgångspunkt från de förändringar som beskrevs i det förändringsarbete som Skolverket inlett.

Efter valet 2006, då den borgerliga alliansen tog över regeringsarbetet, kom regeringen med den nya utbildningsministern snabbt fram till att man skulle avbryta arbetet med GY-07, vilket meddelades den 11 oktober 2006.

Regeringen lägger nu om gymnasiepolitiken. Ett gymnasium med tre examina ska införas: teoretisk examen som leder till högskolestudier, en yrkesexamen som ger fördjupande yrkeskunskaper och lärlingsutbildningar för elever som hellre vill lära sig ett yrke på en arbetsplats än i skolan.

Målet var att minska avhoppen från gymnasiet, öka antalet godkända elever samt minska storleken på Individuella programmet. Den nya regeringen ansåg att GY-07 inte var tillräcklig för att uppnå detta. Den nya skolministern Jan Björklund sa så här:

”Allianspartierna har gått till val på stora reformer av gymnasiepolitiken. Men att genomföra två stora gymnasiereformer med bara några års mellanrum är oförsvarbart, därför avblåser vi den förra regeringens gymnasiereform GY-07. Jag räknar med att under hösten tillsätta en utredning som snabbt ska utreda hur en ny gymnasiereform bör se ut och när den kan sjösättas.”

Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola

Den nya gymnasieutredningens uppdrag, Direktiv 2007:8 med tilläggsdirektiv 2007:143 omfattade i stort sett alla frågor i gymnasieskolan, från behörighetsregler till hur examen och utgången från gymnasieskolan skulle utformas, liksom även frågor som rör gymnasial vuxenutbildning. Huvuduppgiften i uppdraget var att föreslå en ny struktur för gymnasieskolan. Yrkesutbildningen hade en särskild tyngd i utredningen.

Förslagen skulle leda till en högre kvalitet i såväl yrkesutbildning som studieförberedande utbildning. Gymnasieutredningen föreslog att

- 19 nationella program inrättas, 14 yrkesprogram och 5 högskoleförberedande
- yrkesprogrammen ska leda till anställningsbarhet
- yrkesprogrammen ska erbjudas som skolförlagd utbildning eller lärlingsutbildning
- gymnasiearbete ska införas på yrkesprogrammen
- det ska vara åtta gemensamma ämnen för samtliga program: svenska/svenska som andraspråk, engelska, matematik, historia, religionskunskap, samhällskunskap, naturkunskap samt idrott och hälsa
- gymnasieutbildningen ska leda fram till yrkesförberedande eller högskoleförberedande examen
- Individuella programmet ska ersättas av ett ”preparandår”, ett individuellt alternativ och en programintroduktion.

Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan, GY-11

I regeringens proposition som lämnades till riksdagen i maj 2009 lämnades förslag till reformer inom gymnasieskolans område som i stort sett följde gymnasieutredningens förslag och innehöll dessutom förslag om att t.ex. samma regler ska gälla för offentliga skolan som för fristående skolor och ett nytt kapitel i Skollagen samt ändringar i skollagens bestämmelser gällande bl.a. fristående skolor och gymnasial vuxenutbildning. Förändringarna kom att börja tillämpas för elever som började i gymnasieskolan hösten 2011.

Tre nya myndigheter inom skolområdet ersätter det gamla

2008 samlades skolfrågorna inom tre nya myndigheter med tydliga och avgränsade uppgifter och ansvarsområden. Skolinspektionen, Skolverket och Myndigheten för specialpedagogik. Regeringen ville på detta sätt renodla myndigheterna uppdrag och öka effektiviteten.

VIDAREUTBILDNING

AMS, AMU, CBAN och AF

Under 1970- och 80-talet utvecklades ett samarbete med dåvarande AMS, Arbetsmarknadsstyrelsen och AMU, Arbetsmarknadsutbildningar, som var statliga institutioner med i huvudsak ansvar för vuxenutbildning. En central ”ledningsgrupp”, CBAN, Centrala Byggarbetsnämnden hade bildats där byggbranschens parter deltog med representanter som arbetade med yrkesutbildning inom respektive förbund. CBAN verkade sedan ända fram till i slutet på 2007. Under 2000-talet fick även BYNs kansli möjlighet att delta som adjungerade. För helheten i BYNs verksamhet var detta viktigt då mycket som diskuterades handlade om fortbildning av yrkesarbetare. När AMS avvecklades beslutade regeringen om den nya centrala Arbetsförmedlingen, AF, som i princip fick det samordnande mandatet för fortbildning inom arbetsmarknadsområdet.

AF centralt beslutade under våren 2008 att starta ett nationellt branschråd inom området bygg. Förutom detta startades ett antal regionala branschråd ute i landet. I det nationella Branschrådet kom Sveriges Byggindustrier, Svenska Byggnads arbetareförbundet, Ledarna, Unionen, SEKO, Banverket, Vägverket, Högskoleverket, Boverket, Byggnadsindustrins Yrkesnämnd, representanter från specialföretag/branscher och arbetsförmedlingen att bjudas in som ledamöter.

Under 80-talet genomfördes instruktörsutbildningar och kompletteringsutbildningar för gymnasielärare med ämnesval utifrån ett upplevt behov som meddelades från gymnasieskolorna ute i landet.

AMU ansvarade för instruktörsutbildningarna men BYN hade stort inflytande på innehållet och var ofta den part som svarade för kursledning och genomförande. Utbildningarna blev mycket uppskattade och ledde till att deltagarna, som nästan uteslutande var yrkesarbetare, fick en grundläggande kompetens som instruktör på gymnasieskolor med byggutbildning. Instruktörsutbildningen var också en plattform för studier till behörig gymnasielärare. Den utbildning som skulle kompletteras var i huvudsak av pedagogisk karaktär.

Behovet av kortare fortbildningskurser direkt riktade till bygglärare och instruktörer som var verksamma inom gymnasieskolans Byggprogram var stort under perioden efter den nya gymnasiereformen. BYN erbjöd ett intressant utbud som skulle komplettera lärarnas kunskaper med det som blivit nytt kursinnehåll i gymnasieskolan. Den tekniska utvecklingen inom byggandet gav också upphov till kompletteringsutbildning. Exempel på kurser som genomfördes var materialkännedom, arbetsmiljö bygg, bygg- och anläggningsmaskiner, ergonomi för yrkesarbetare m.m. Inom området arbetsmiljö tog BYN fram ett lärarmaterial som under en lång period användes i undervisningen.

FACKTEORETISK UTBILDNING PÅ DISTANS

Utbildningsavtalet innefattade traditionell lärlingsutbildning för lärlingar som inte hade någon gymnasieutbildning som grund. För att kompensera fackteoretisk utbildning som elever på gymnasieskolan läste, erbjöd branschen genom BYN de traditionella lärlingarna en fackteoretisk utbildning som dessutom var obligatorisk. I mitten på 90-talet var denna utbildningsform mycket blygsam och 1996 genomgick ett 50-tal lärlingar denna utbildning. Under kommande 10-årsperiod expanderade denna utbildningsform kraftigt vilket ställde särskilda krav på BYNs kansli. BYN hade av tradition med hjälp av de anställda på kansliet administrerat hela utbildningen från utskick av kursmaterial till granskning och rättning av ”kursbrev” som skickades in av lärlingarna. Detta fungerade bra under den period då antalet distansutbildningar var relativt låg. Under senare delen av 90-talet och under de kommande 10 åren in på 2000-talet ökade andelen lärlingsutbildningar och för vissa yrkesgrupper blev distansutbildningen den enda väg som erbjöds för att bli berättigad till yrkesbevis.

AMU-utbildning av plattsättare, Jämtland 1986
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

Elev från Kungsmadskolan, Växjö, på APL, dvs Arbetsplatsförlagt lärande
Foto: Ulf Hellerström. Åtta.45 Tryckeri

PROJEKT OCH UNDERSÖKANDE VERKSAMHET

Under senare delen av 90-talet och början av 2000-talet påbörjade BYN ett antal projekt/utredningar med syfte att förbättra och fördjupa kunskaperna om hur yrkesutbildningen genomfördes och vilka resultat som uppnåddes inom Gymnasieskolans Byggprogram. Parterna ansåg också att man behövde få en bättre bild av utbildningskvaliteten under lärlingstiden. De mer omfattande projekten genomfördes med hjälp av externa projektledare.

Lärararbetslag

I 90-talets skolreform blev det mera tydligt att de lärare som eleverna mötte under utbildningen var ganska många och med olika baskunskaper i sin lärarroll. Detta var nödvändigt för att täcka in de kunskapsområden och kunskapsmål som var beskrivet inom varje gymnasieprogram. Det innebar att lärarna behövde samverka på ett mer påtagligt sätt än tidigare för att ge eleverna de bästa förutsättningarna för att uppnå sina kunskapsmål.

För att ge branschen bättre möjlighet att stödja bygglärarna i deras arbete behövdes mera kunskaper om hur lärararbetslag skulle verka inom Byggprogrammet för att uppnå ett optimalt resultat. BYN beslutade att genom kansliet starta ett projekt som syftade till att ge lärarna praktiska pedagogiska tips om hur man kan nå bra resultat med gemensamma ansatser. BYNs kansli förfogade inte över de kunskaper som krävdes för att genomföra ett projekt med delvis vetenskapliga förtecken varför man anställde externa projektledare för ändamålet. Resultatet blev en handledning som riktades direkt till gymnasieskolornas Byggprogram och som kom att användas av ett trettiotal skolor som ett stöd för att etablera och få effektivare lärararbetslag.

Administration av regler under lärlingstiden

Med det kollektivavtal som parterna enades om 1995 kom också kunskaper som tillgodogjordes under lärlingstiden att få en tydligare och viktigare roll i utbildningen, särskilt med tanke på att lärlingen skulle avsluta sin utbildning med ett särskilt prov. Även här krävdes djupare kunskaper om hur utbildningen genomfördes under färdigutbildningstiden för att ge BYN bättre möjlighet att fatta rätt beslut om eventuella förändringar.

BYN beslutade i början på 2000-talet om ett projekt som syftade till att ge en bild av hur företagen i praktiken tillämpade yrkesutbildningsavtalet. Även detta projekt genomfördes med hjälp av extern projektledare samt en särskilt ansvarig på BYNs kansli. Projektet kom mycket att handla om hur företagen administrerade lärlingens färdigutbildning och vilka incitament ansvariga inom företagen gav lärlingarna för att de skulle uppnå kunskapsmålen. Projektet genomfördes i två faser varav den första fasen handlade om hur företagen och lärlingarna upplevde färdigutbildningstiden. Den andra fasen handlade i huvudsak om goda exempel och hur man kan föra dessa vidare. Under fas 2 slutfördes 2004 en försöksverksamhet med nya hjälpmedel till företag och lärlingar som syftade till att underlätta det praktiska genomförandet av färdigutbildningen. Detta var slutet på tre års utredande som ledde till en betydligt bättre kunskap om hur BYN kan ge stöd och inspiration till företag och lärlingar under utbildningstiden. Materialet, som presenterades i slutet på året, togs emot mycket positivt och kom att användas i samband med att avgångselever från Byggprogrammet lämnade skolan under våren/sommaren 2005. Projektet bidrog på många håll till förändrade arbetssätt.

Utbildningsmål/målbeskrivningar

Under ”YNSAB-perioden” från 1996 till 2002 förändrades målen och arbetssätten som BYNs medarbetare tillämpade. Gymnasieskolan hade förändrats och

gått från en utbildning som i stor utsträckning hade fokus på att uppnå tillräckligt antal skoltimmar till att fokusera på vad eleven lärde sig genom att skolan formulerade specifika kunskapsmål.

För att byggbranschen skulle ges fortsatt möjlighet att påverka yrkesutbildningen och delta i utvecklingen ansågs det nödvändigt att BYN på ett tydligare sätt beskrev de kunskapsmål branschen ville uppnå och hur man skulle pröva eleven mot dessa mål. Arbetet med att formulera mål för yrkesutbildningen påbörjades i anslutning till att gymnasiereformen hade trätt i kraft 1991. De första försöken gav ett resultat som låg väldigt nära de mål Skolverket hade formulerat för utbildningen inom Byggprogrammet. Man får då komma ihåg att de utbildningsrådgivare på BYNs kansli som arbetade med målbeskrivningarna även deltog i arbetet som genomfördes av Skolverket.
I avtalsrörelsen 1995 beslutades att yrkesutbildningen skulle avslutas med ett särskilt prov som lärlingen efter färdigutbildningen skulle genomgå. De avtalsslutande parterna hade sneglat på andra branscher som genomförde ”gesällprov”, ”yrkesexamen”, ”yrkesprov” eller liknande och enats om att detta var intressant även för yrken inom BYNs avtalsområden. I våra grannländer Norge, Danmark och Finland hade yrkesprov sedan länge varit en del i utbildningen. För att skapa yrkesprov var parterna eniga om att det krävdes ett omtag på de målbeskrivningar som redan fanns för att även innefatta kunskaper som tillkom under färdigutbildningstiden.

Arbetet med ett något annorlunda sätt att se på hur man skulle beskriva kunskapsmål påbörjades i slutet på 90-talet. För att bringa ordning i den stora mängd data som nu uppstod började informationen som togs fram att organiseras med hjälp av databaser. Att organisera och utveckla målbeskrivningar har sedan blivit en löpande verksamhet som pågår i den takt som nya kunskaper kräver detta.

Här följer ett utdrag från styrelseprotokoll i BYN den 18-19 juni 2007 som belyser hur arbetet genomfördes:

”Styrelsens arbetsutskott har arbetat fram förslag till nya målbeskrivningar för de yrken som avslutas med YTP, yrkesteoretiskt prov, och där yrkesbevis utfärdas. Lars Tullstedt informerade om hur målbeskrivningarna är uppbyggda med en gemensam grund för alla för att sedan successivt beskriva det yrke som målen avser. Några yrken är inte färdigbehandlade och det gäller yrken där BYN vill att branschorganisationer eller andra experter skall få lämna synpunkter innan beslut fattas om formuleringar.

Följande yrken anses av arbetsutskottet vara klara för beslut i styrelsen: Träarbetare, Betongarbetare, Murare, Anläggnings/vägarbetare, Beläggningsarbetare, Ställningsbyggare och Plattsättare.

Bergarbetare, Undertaksmontörer, Tätskiktsmontörer, Stensättare, Anläggningsdykare, Golvläggare, Dykarskötare, Håltagare, Kranförare och förare av mobila maskiner är målbeskrivningar som inte är klara för beslut.”

BYN arbetade också fram en modell för ”klassificering” av kunskapsmålen för 16 yrken. Syftet var att åstadkomma en heltäckande och rättvisande bild av varje yrke. ”Huvudområde”, ”Område”, Moment”, ”Beskrivning” var gemensamma rubriker för hur målbeskrivningarna skulle utformas. Bedömning av djupet i kunskaperna gjordes utifrån begreppen ”Känna till”, ”Prova på”, ”Kunna, kunna tolka”, ”Kunna utföra, kunna behärska, kunna hantera”.

Det var ett gigantiskt arbete som BYN fått att hantera, och alla var medvetna om den stora arbetsinsats som krävdes innan alla yrken hade sina specifika mål formulerade. BYNs styrelse var också medveten om att arbetet med att formulera kunskapsmål kommer att pågå och utvecklas i den takt som yrken och yrkesarbete förändras.

Byggnads kvinnliga nätverk, NÄTA, på Rönneberga kursgård 2006
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

Kvinnor i Bygg- och anläggningsbranschen - Libraprojektet

BYNs kansli fick också förmånen att, utan att aktivt delta, ”härbärgera” ett omfattande projekt som syftade till att öka mångfalden på byggarbetsplatserna vad gäller kön och personer med annan etnisk bakgrund. Libra ingick också i ett europeiskt samarbete inom jämställdhetsområdet, vilket var en betydande del av projektet och ställde särskilda krav på redovisning. Den ekonomiska redovisningen som var mycket omfattande sköttes av personal på BYNs kansli.

Projektet startade 2002 och pågick till hösten 2006. Libra rörde och upprörde många känslor och skapade debatt genom att man experimenterade med olika åtgärder för att öppna upp och öka möjligheterna till bättre förståelse för mångfald på byggarbetsplatserna. Genom projektet fick BYNs kansli, som en spinoff-effekt, goda kunskaper i praktiskt jämställdhetsarbete, vilket kan var en del i BYNs egen utveckling under denna period.

Validering av reella kunskaper

År 2004 engagerade sig BYN i utveckling av valideringsmodeller för byggbranschen. Validering hade blivit något av en ”inneaktivitet” som alla organisationer inom hela yrkesutbildningsområdet skulle syssla med oavsett om man hade tillräckliga kunskaper eller ej inom detta område vilket var lite märkligt. Utgångspunkten för att utveckla olika sätt att mäta kunskaper låg i den gemensamma parlamentariska synen på livs-

långt lärande. Ministern för vuxnas lärande skrev 2003 följande (valda delar ur förord Ds 2003:23):

”Det livslånga lärandet ska vara en reell möjlighet för alla – från det vi är små och genom hela livet. I ett samhälle där utbildning och kunskap betyder allt mer för välståndet måste allas möjligheter till det livslånga och livsvida lärandet främjas. Att var och ens kunskaper och kompetens erkänns. En ökad samverkan mellan samhälle, arbetsliv och den enskilde är en förutsättning för att detta ska bli en realitet och inte enbart en önskan inför framtiden. De behov individen har följer sällan utbildningsväsendets indelning i skolformer, stadier, ämnen, kurser eller terminer. Samhällets insatser för det livslånga och livsvida lärandet behöver därför inriktas mot att den enskilde skall kunna få möjlighet till det lärande han eller hon behöver vid den tidpunkt, i de former, med den inriktning och på den nivå som krävs. Det är angeläget att frågor om bland annat validering, vägledning och utbildning på entreprenad diskuteras och kommenteras av aktörer som berörs av vuxnas lärande.”

Den av regeringen tillsatta valideringsdelegationen hade till uppgift att sprida kunskapen om syftet med validering och säkerställa att valideringsbedömningar gjordes på ett likvärdigt sätt över hela landet. Valideringsdelegationens mål var att:

”Ge alla vuxna möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt, sysselsättning och rättvis fördelning.”

En särskild myndighet inrättades med uppgift att samordna och utveckla valideringssystem för arbetslivets olika branscher samt att bidra med ekonomiskt stöd för genomförande av projekt i försöksverksamhet. Validering är ett sätt att hitta rätt med utbildningsinsatser genom att ta reda på vad den blivande eleven redan kan och därmed kunna lägga en individuell studieplan som då förväntas bli kortare och kräva mindre resurser än en mera generell utbildning.

BYN hade sedan 2004 engagerat sig i en pilotverksamhet med syfte att hitta effektiva valideringsmodeller för byggbranschen. Byggbranschen deltog vid ett antal konferenser som anordnades av Valideringsmyndigheten. Idéerna var många om hur man skulle genomföra dessa ”nivåbestämningar av kunskap”. Byggbranschen och BYN var i många delar skeptisk till hur validering på ett säkert sätt skulle ge rättvisa åt yrkeskunskaper som individen har med sig och hade inledningsvis invändningar mot alltför vidlyftiga och byråkratiska system som var svåra att överblicka. Som tur var hade byggbranschen som så många gånger förr, fötterna på jorden och på några håll i landet tagit tag i detta med validering på ett praktiskt och effektivt sätt. Göteborg, Sundsvall, Stockholm och Skellefteå var några orter där de regionala yrkeskommittéerna var med och utvecklade praktiska modeller för validering. Under 2007 erbjöds validering för byggindustrins behov över hela landet.

INTERNATIONELL SAMVERKAN OCH ERKÄNNANDE AV ANDRA LÄNDERS YRKESUTBILDNING

Nordiskt erkännande av utbildningsböcker och yrkesbevis

Sommaren 1997 anordnade BYN en konferens i Malmö, som skulle komma att behandla frågor rörande möjligheter att inom de nordiska länderna kunna enas om ett gemensamt erkännande av krav på yrkeskunskaper för respektive lands yrkesbevis. Vid konferensen deltog delegationer från Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Genom att förstå varje lands yrkesutbildning och kontroll av kunskapsnivåer ansågs från deltagarna på konferensen att det var möjligt att komma fram till överenskommelser som skulle innebära en smidigare hantering av arbetskraftsfrågor när yrkesarbetare från de nordiska länderna rörde sig över gränserna. Den svenska delegationen tog vid konferensen på sig ansvaret att samordna samtalen med de olika länderna med målet att inom ett år formulera en gemensam skrivning som skulle ligga till grund för en överens-

kommelse. Länderna beslutade också att anordna ytterligare en konferens i samband med att en gemensam nordisk överenskommelse skulle fastställas.

Arbetet påbörjades med Finland och Sverige där samtalen snabbt ledde till delöverenskommelser inom alla identifierade byggyrken för respektive land. Samtal med Norge och Danmark inleddes var för sig och efter en tid hade även Norge och Sverige en delöverenskommelse som kunde godtas. Danmark hade ännu inte tagit ställning till om det var möjligt eller nödvändigt att erkänna grannländernas utbildning enligt de riktlinjer som angetts vid konferensen i Malmö.

Tungt arbete, Gullänget Örnsköldsvik 1968
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

Tidplanen som vid Malmökonferensen beslutades till ett år för att fullfölja arbetet visade sig inte hålla varför den avslutande gemensamma konferensen fick skjutas på framtiden och kom aldrig att genomföras.

Efter ett antal möten mellan de danska och svenska representanterna blev det mer och mer uppenbart att man i Danmark hade svårt att enas om värdet av ett gemensamt nordiskt synsätt på bedömning av yrkeskunskaper. Som samordnare stod då Sverige inför ett avgörande val om man skulle avbryta samtalen eller göra ytterligare ansträngningar för att komma överens med Danmark.

Vid ett möte på Gotland våren 2000 där Norge, Finland och Sverige träffades, Danmark hade anmält förhinder, beslutades att en arbetsgrupp skulle formulera ett förslag som Finland, Norge och Sverige skulle kunna komma överens om. Avsikten var att ge Danmark mer tid att bearbeta frågorna och komma överens på hemmaplan för att senare eventuellt kunna ansluta sig till den gemensamma överenskommelsen. Av olika anledningar har någon gemensam överenskommelse inte blivit verklighet. I stället blev det ett avtal om ömsesidigt erkännande av varandras yrkesutbildningar mellan Norge och Sverige för ett antal byggyrken.

Sverige och BYN avslutade i början på 2002, det arbete som beslutades om och påbörjades i Malmö och konstatera att mycket viktigt arbete länderna emellan ändå utförts, även om ansträngningarna inte ledde till en gemensam överenskommelse. BYN var dock tydlig med vikten av att fortsätta kontakterna med våra grannländer där vi genom det arbete som redan lagts ner hade förutsättningar att skapat en grund för fortsatta samtal gällande nordiskt samarbete för utveckling och samsyn inom yrkesutbildningsområdet.

RE.FORM.E och CO-PILOTE

BYN hade under 2006 blivit tillfrågade och tackat ja till medverkan i ett europeiskt nätverk för yrkesutbildning som kallades RE.FORM.E. I nätverket fanns länderna Frankrike, Finland, Italien, Spanien, Portugal,

Belgien, Schweiz och Tyskland. Tre till fyra möten om året arrangerades med olika teman där värdskapet för konferenserna cirkulerade. Under sommaren 2008 genomfördes ett större möte i Spanien där deltagande länder närvarade med en större delegation än vid ordinarie möten.

Inom ramen för arbetet i RE.FORM.E startades ett projekt som kom att gå under namnet CO-PILOTE. Syftet med projektet var att kartlägga den företagsförlagda utbildningen inom små och medelstora företag i medlemsländerna samt Polen. Projektet startades 2006 och slutrapporterades september 2008 och ingick ett EU-program som kallades Leonardo da Vinci och som till stor del finansierade CO-PILOTE. Resultaten var mycket varierande mellan länderna och blir förmodligen ett i raden av projekt som på sikt skall leda till ökad samsyn inom EU.

Kartläggning av yrkesutbildning i andra länder

BYN hade efterhand ökat ambitionen att upprätthålla och utveckla de kontakter som skapats inom Norden och övriga Europa för att på detta sätt följa utvecklingen av yrkesutbildningen och dra nytta av erfarenheter från andra länder. I verksamhetsplanen för 2008 stod inskrivet att BYN skall engagera sig i, och bättra på kunskapen om, utbildningssystemen i först hand inom de baltiska länderna och Polen. Då förutsättningarna förändrades över tiden startade projektet med en inventering som skulle kartlägga omfattningen av verksamhet där utländska företag eller utländsk arbetskraft verkar på vår inhemska marknad.

De sammanfattande synpunkterna beskrevs i en slutrapport som presenterades för parterna i september 2008 och som gav en god bild av hur BYN såg på yrkesutbildning och yrkeskunskap i andra länder. I rapporten kunde man läsa följande:

”Behovet av kunskap om andra länders yrkesutbildning har ökat allt mer. De senaste årens konjunkturläge har bäddat för att yrkesarbetare från andra länder i hög grad kunnat finna en arbetsmarknad i Sverige. Inom EU finns också lagstadgade regler om att fri rörlighet ska råda vilket underlättar denna företeelse.

Sverige har i EU-fördrag förbundit sig att tillåta fri rörlighet för arbetskraft och tjänster. Detta ska ske genom ett ömsesidigt erkännande av de andra ingående ländernas yrken. Ute i Europa är det vanligt med reglerade yrken, d.v.s. yrken som på något sätt regleras genom en statlig myndighet. Sverige har valt att ha få reglerade yrken. Till detta följer med automatik ett antal ”gråzoner” som exempelvis i byggbranschen där yrken i stället regleras via kollektivavtal. Många rättsfall med domslut visar att kravet på den fria rörligheten är hög, att Sverige som ”värdland” tydligt ska kunna visa på vad som brister i kompetensen och kvalifikationer hos en icke-svensk yrkesarbetare för att dennes yrkesbevis/intyg/erfarenhet inte ska kunna jämställas med ett svensk yrkesbevis. Detta gäller såväl statliga som privata organisationer.”

Vad har det svenska yrkesbeviset för funktion?

Inom byggindustrin krävs normalt inte yrkesbevis för att få vara yrkesverksam på en byggarbetsplats. Yrkesbevis och ”vägen dit” med grundutbildning, lärlingstid/utbildningsbok och yrkesteoretiskt prov, YTP, för utfärdande av yrkesbevis finns upptaget i kollektivavtal och styr lönenivå för individen. Undantaget är i de yrken med särskilda säkerhetsaspekter där det också ställs krav på yrkesbevis eller utbildningsbok för att få utföra vissa arbeten. Exempel är maskinförare, anläggningsdykare och i viss mån ställningsbyggare enligt Arbetsmiljöverkets krav, som uppfylls i och med fullgjorda delar av kraven för yrkesbevis.

Utöver ovanstående krav finns naturligtvis andra syften med yrkesbevis. Branschen vill försäkra sig om att en yrkesarbetare har rätt kompetens för de uppgifter som krävs av honom/henne samt säkra kompetensförsörjningen i branschen. Man kan också se yrkesbevisen som ett slags ”kvalitetsstämpel” ur ett kund– och beställarperspektiv.

Byggnadsindustrins Yrkesnämnds roll

Byggnadsindustrins Yrkesnämnds huvuduppgift är att hantera den svenska yrkesutbildningen inom aktuella avtalsområden och att säkra yrkesutbildningens innehåll. Efter genomförd yrkesutbildning, grundutbildning och färdigutbildning, utfärdas ett yrkesbevis i det aktuella yrket. Fr.o.m. 2010 gäller en dispens, som innebär att det inte finns något krav på genomfört yrkesteoretiskt prov med godkänt resultat för att få ett yrkesbevis. I det praktiska, dagliga arbetet är det BYN-regionerna, f.d. regionala yrkeskommittéerna, RYK, som handlägger ärenden gällande utfärdande av utbildningsböcker och yrkesbevis.

I och med att allt fler yrkesarbetare från andra länder började komma till Sverige, blev det viktigt att relatera deras utbildning och yrkeserfarenhet till kraven för svenskt yrkesbevis. Utifrån aktuellt yrkes målbeskrivning och kraven för yrkesbevis fastställdes vad som saknades. Därefter utfärdades utbildningsbok där omfattningen av teoretisk komplettering och arbetad tid, dvs lärande i arbete, som krävdes för att få ett yrkesbevis framgick. Utfärdande av utbildningsbok har alltid skett i en process där målet är att så småningom erhålla ett svenskt yrkesbevis.

Med de direktiv som gäller för fri rörlighet blev detta handläggningssätt ohållbart. En utländsk yrkesarbetare ska inte behöva ha en svensk utbildningsbok för att ha rätt att arbeta i Sverige. Däremot ville branschen försäkra sig om att individer som arbetar på svenska arbetsplatser har det kunnande som krävs för bibehållet säkerhetstänkande och för att uppfylla kvalitetskraven. Den fria rörligheten gör ur BYNs intresseperspektiv inte någon skillnad på huruvida en arbetstagare är anställd på tillsvidareanställning eller inte, utan kanske tvärtom stannar kortare tid än 6 månader. Detta utökade antalet ”fall” för BYN-regionerna att hantera. Regionerna behövde och önskad vägledning i detta arbete. En annan dimension är att branschen inte heller har rätt att omotiverat ”underkänna” andra länders yrkesutbildning.

Språkfrågan är ett problem som uppstår då utländsk arbetskraft ska in en process där målet är ett svenskt yrkesbevis. Också här är EU-rätten tydlig. Ingen får diskvalificeras från ett arbete p.g.a. av annat modersmål om inte språket är av högsta vikt för att kunna genomföra arbetsuppgifterna. Fortfarande är det relevanta kvalifikationerna för arbetet som sådant som ska gälla som krav.

Erkännendeprocessen

Ett sätt att möta ovanstående problematik var att arbeta utifrån en ”erkännandeaspekt”. Byggbranschen kan ensidigt erkänna andra länders yrkesutbildningar och yrkesarbetares dokumentation av yrkesutbildning och erfarenhet. Detta krävde att branschen skaffade sig kunskap om andra länders byggyrkesutbildningar, vilket är ett arbete som påbörjats och fortsätter. I BYNs verksamhetsplan har funnits förslag om att bygga upp en ”bedömandeportal” på liknande sätt som Högskoleverket har. Via deras hemsida kan man ta del av information om olika länders utbildningssystem, detaljerade beskrivningar av vissa utbildningar, exempeldokumentation etc. BYN skulle enligt förslaget alltså bygga upp en bedömandeportal för byggyrken som skulle kunna användas av dem som behöver denna typ av information. I portalen skulle exempel på olika länders olika yrken och utbildningar kunna publiceras.

BYN har senare beslutat att inte inrätta någon ”bedömandeportal”. Däremot har ett erkännandeintyg införts. Yrkesarbetare från andra länder ansöker om ett erkännande med stöd av dokumenterad yrkesutbildning och yrkeserfarenhet. BYNs kansli handlägger och fattar beslut om erkännande. Erkännandeintyget visar att en person har utbildning och yrkeserfarenhet som motsvarar kravet för svenskt yrkesbevis.

En nöt att knäcka är att få ”omvärlden” att förstå att ett erkännande av en viss utbildning är lika starkt som ett svenskt yrkesbevis. Ett svenskt yrkesbevis ska eller kan inte alltid vara målet.

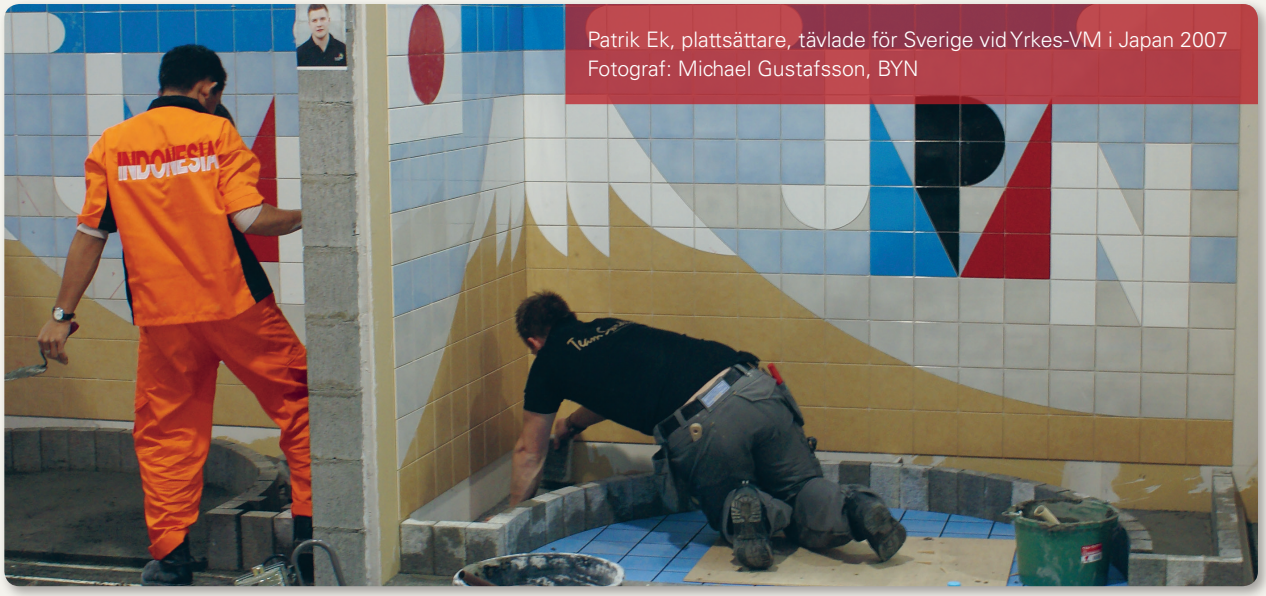

Patrik Ek, plattsättare, tävlade för Sverige vid Yrkes-VM i Japan 2007
Fotograf: Michael Gustafsson, BYN

Man kan ställa sig frågan om det är BYN som företrädare för byggbranschen som ska stå för de resurser som krävs för att stödja den fria rörligheten. Å ena sidan kan man tycka att det är ett statligt åtagande och därmed borde hanteras av den. Det finns för övrigt ett antal större projekt som arbetar i denna riktning, ECVET, EQF etc., men det kan dröja länge innan detta arbete bär frukt, och knappast något BYN kan förvänta sig få nytta av i närtid. Å andra sidan kan man förutsätta att byggbranschen vill behålla kontrollen över vad som anses vara nödvändiga utbildnings- och kompetensnivåer hos dem som arbetar i branschen. BYN är ur denna aspekt en rimlig instans att hantera uppgiften.

TÄVLINGSVERKSAMHETEN

I början på 90-talet deltog för första gången representanter för Sverige i det som då kallades ”Yrkesolympiaden”, en internationell yrkestävling som hade sitt ursprung i Syd- Mellaneuropa, som snabbt kom att spridas över hela världen. Efter kritik från Internationella Olympiska Kommittén, IOK där man hävdade att olympiaden var ett varumärke som endast fick användas av IOK, ändrades namnet på yrkestävlingarna till World Skills Competition, WSC som i dag är det officiella namnet på tävlingarna och organisationen kring dessa. Tävlingen återkommer vart annat år och omfattar ett stort antal yrken där några är ”svenska” byggyrken. Plåtslageribranschen och VVS-branschen var tidigt ute med deltagare i yrkestävlingarna.

För byggbranschens del ansåg parterna initialt att de yrken som representerades under WSC-tävlingarna i allt för liten grad motsvarade de yrkeskunskaper som lärdes ut på hemmaplan och valde därför länge att stå utanför denna tävlingsverksamhet.

SM för unga maskinförare genomförs årligen sedan 1980-talet. Från början engagerade sig särskilt Maskinentreprenörerna och Seko med personella resurser och ekonomiskt stöd vid genomförandet. BYN åtog sig också vissa delar av administrationen. Tävlingarna arrangerades på olika platser i landet med grundregeln att den skola som vann tävlingen var ”värdskola” för nästa års SM-tävlingar. BYN, till viss del BYN-regionerna och den arrangerande skolan står för kostnaderna. För planeringen ansvarar EKO, BYN och ME/EKO-representanterna i den region där tävlingarna ska genomföras.

På det lokala planet genomförde några av de regionala yrkeskommittéerna på eget initiativ, tävlingar som omfattades av skolorna inom den egna regionen. Syftet var att tävlingarna skulle skapa större intresse för byggyrkena och att allmänheten kunde läsa om byggutbildningen i lokalpressen. ”Friggebodsrace” i Västernorrland och Västsvenska Mästerskap (VM) i Västra Götaland är exempel på regionala tävlingsaktiviteter under denna period.

World Skills Competition, WSC anordnades under hösten 2007 och BYN deltog för första gången med trädgårdsanläggare och murare. En särskild projektledare tillsattes 2008 för att samordna tävlingsaktiviteter som BYNs styrelse beslutat om i verksamhetsplanen. Projektledaren skulle avlasta BYNs kansli och samråda med styrelsens tävlingsgrupp som ansvarande för ekonomiska kalkyler, budgetförslag och arbetsplaner på kort och lång sikt.

Youth Skills Sweden, YSS, numera WSS, World Skills Sweden, anordnade under våren 2008 Yrke-SM för unga yrkesarbetare. BYN deltog med trädgårdsanläggare och murare. En särskild översyn av möjligheter att genomföra tävlingar inom ramen för gymnasieskolans kursplan inleddes också under 2008.

2009 vid Yrkes-VM i Calgary, Canada och 2011 vid yrkes-VM i London hade BYN tävlande trädgårdsanläggare, murare och plattsättare. Efter inledningsvis blygsamma, och så småningom hedersamma placeringar tog trädgårdsanläggarna silver i London.

För att följa utvecklingen av tävlingsverksamheten och hur den organiseras deltog BYNs arbetsutskott som observatörer vid tillfällen där intressanta tävlingar genomförs. Syftet var att samla in kunskap och erfarenhet för framtiden. Parterna var vid denna tidpunkt fortfarande osäkra på värdet av yrkestävlingar med tanke på de kostnader som uppstod och bristen på jämförelsematerial för framtida övervägande om BYNs deltagande.

YRKESEXAMEN OCH YRKESTEORETISKT PROV

Uppdraget

Byggnadsindustrins Yrkesnämnds styrelse beslutade våren 1998 att genomföra ett projekt med syfte att utforma praktiska och teoretiska prov för yrkesexamen inom byggbranschen. Uppdraget gällde för de 15 yrken där branschen då utfärdade yrkesbevis. Slutrapport från hela yrkesexamensprojektet avlämnades under 1:a halvåret 2001. Arbetet hade genomförts enligt det ursprungliga direktivet som BYNs styrelse beslutade om 1998 och som grundade sig på dåvarande yrkesutbildningsavtal.

Utvecklingsarbetet

Projektorganisationen bestod av ledningsgrupp, projektledare, samordningsgrupp samt styrgrupper för ”hus”, ”mark” och ”specialister”. Yrkesexamensprojektet genomfördes i tre faser varav en informationsfas, en utvecklingsfas och en kompletteringsfas. Informationsfasen omfattade berörda organisationer och företag och genomfördes under andra halvåret 1998. Utvecklingsfasen slutrapporterades från arbetsgrupperna under juni 2000 och avslutades med ett sammanfattande seminarium där, samtliga arbetsgrupper deltog. Avtalsgruppen som under denna period diskuterade ev. förändringar av utbildningsavtalet, deltog också vid slutseminariet. En särskild rapport från seminariet färdigställdes under hösten och överlämnades till parterna.

Provets struktur

Yrkesexamen föreslogs innehålla teoretiska och praktiska avsnitt för att prova lärlingens sammantagna kunskaper inom valt yrke. Det teoretiska provet skulle innehålla två delar varav ett gemensamt teoretiskt prov, GTP, som skulle omfattas av alla yrkesgrupper och ett yrkesteoretiskt prov, YTP som skulle vara specifikt för varje yrke. Proven skulle avläggas på en av Regionala Yrkeskommittén anvisad plats, och övervakas av en provledare.

Det yrkespraktiska provet, YPP, ansågs vid den tiden

tillmätas stort värde och skulle visa yrkesarbetarens hantverksmässiga färdigheter med känsla för material, arbetsteknik, arbetsplanering och arbetsmiljö. Provplatserna kunde vara belägna på olika håll i landet. Provens längd kunde variera från 2-4 dagar beroende på yrke.

Kostnader

I projektarbetet togs inte ställning till på vilket sätt yrkesexamen skulle finansieras utan föll på kostnaderna i och omkring själva examensproven. Arbetsgrupperna hade i de flesta fall presenterat kalkyler för provgenomförandet.

Arbetet vad gäller bedömningen av kostnader blev inte tillräckligt prövat för att ledningsgruppen skulle kunna dra några långtgående slutsatser. Ambitionen i projektet var ändå att uppnå optimal kostnadseffektivitet, det vill säga lägsta kostnad med bibehållen kvalitet. Kostnaderna för yrkesexamen kunde naturligtvis beräknas på många olika sätt. Ledningsgruppen gjorde en ekonomisk bedömning utifrån de kostnadskalkyler som arbetsgrupperna presenterat och beräknade en genomsnittlig kostnad som då uppskattades till cirka 7000 kronor/prov. 3000 prov/år var en beräknad volym på verksamheten de första åren. Det togs i dessa kostnadsberäkningar ingen hänsyn till eventuella besparingar i form av stordriftfördelar, materialsponsring etc. som skulle kunna tänkas uppstå när Yrkesexamen genomfördes i full drift.

Organisation

För att genomföra yrkesexamen på ett trovärdigt och kvalitativt riktigt sätt krävdes en fungerande organisation, både centralt och lokalt. Den centrala organisationen hade ledningsgruppen för projektet valt att inte redovisa i detalj utan avvakta beslut från de avtalsslutande parterna. De teoretiska proven krävde ingen direkt medverkan förutom provledaren som endast skulle tillse att proven genomfördes på ett rättvisande sätt och under rätt betingelser. De praktiska proven ansågs dock kräva medverkan och samordning mellan BYN, regionala yrkeskommittéer, provanordnare, bedömare och aktuellt provställe.

Slutsatser

Så här skriver ledningsgruppen i sin rapport:
”Yrkesexamensprojektet skall ses som ett omfattande beredningsarbete som underlag för en förändring av synsättet på yrkesutbildning inom byggbranschen. Från att till i dag endast ha haft tiden som parameter för yrkeskunskap vill branschen nu efterhand övergå till att se den faktiska yrkeskunskapen som det mest intressanta måttet, oavsett tid eller utbildningsväg som lett fram till av branschen uppsatta kunskapsmål. För att uppnå den önskade effekten med kunskapsmål som styrmedel, är det viktigt att skapa objektiva och likvärdiga bedömningskriterier. Ledningsgruppen menar att yrkesexamensproven måste prövas under en period och sedan utvärderas. Det har också varit viktigt att yrkesexamen skall omfatta alla yrken där det i dag utfärdas yrkesbevis.

Ledningsgruppen har följt Yrkesexamensprojektet genom regelbundna möten och kontinuerlig kontakt med projektledaren. Enskilda deltagare från gruppen har dessutom till och från deltagit vid styrgruppsmöten och i samband med praktiska prov. Det sammanfattande intrycket är att yrkesexamen kan genomföras på de sätt som beskrivs av de olika arbetsgrupperna, även om det krävs överarbetningar och mera erfarenhet för att uppnå optimala resultat. Ledningsgruppen vill till sist understryka vikten av att byggbranschens parter, via BYN, ensamma äger rätten till och utövar kontrollen av yrkesexamen för alla i utbildningsavtalet redovisade yrken.”
Ledningsgruppen för Yrkesexamen i byggbranschen bestod av Sigge Baumgarten, Sveriges Byggindustrier, Lennart Hållbus, Byggnads, Lars Rönström, Maskinentreprenörerna, Tryggve Eriksson, Seko, Björn Lindblad och Anders Näsman, BYN.

Ovanstående var parternas syn på yrkesprov vid denna tidpunkt. Under perioden med utveckling av

yrkesexamen hade dock invändningar kommit om värdet av proven i förhållande till kostnaderna. Den partsgemensamma grupp som arbetade med underlag för ett nytt yrkesutbildningsavtal ville avvakta genomförandet av yrkesexamen och till slut föreslogs från arbetsgivarsidan i BYNs styrelse att man skulle avbryta försöken med yrkesexamen och återgå till tidigare regelverk där lärlingstiden var avgörande för att vara berättigad till yrkesbevis.

Yrkesteoretiskt prov YTP

Då parterna inte var överens om detta förfarande föreslogs ett fortsatt utvecklingsarbete men nu med inriktning på enbart yrkesteoretiska prov, YTP, och istället för praktiska prov, genomföra och dokumentera en utvärdering av lärlingens arbete under lärlingsperioden. Man ville också att benämningen yrkesexamen skulle bytas ut och i fortsättningen kallas yrkesprov. BYN fick då i uppdrag att med regionala yrkeskommittéernas hjälp administrera yrkesproven. För att skapa rättvisa provunderlag med tillräcklig bredd arbetade BYN fram en omfattande ”frågebank” för de olika yrken som omfattades av provverksamheten. Ur denna bank skulle man sedan slumpmässigt kunna välja frågor inom olika kunskapsområden. Ett datasystem tillskapades för detta ändamål och en extern utbildningsentreprenör upphandlades för att genomföra proven. BYN beslutade att genomföra YTP fr.o.m. den 1 november 2007.

Utdrag ur styrelseprotokoll för BYN från den 22 oktober 2007:

Beslutades

ATT starta med yrkesprov den 1 november för Träarbetare, Betongarbetare, Murare, Bergarbetare, och Förare av Mobila maskiner i gruppen anläggningsmaskiner.”

För att skapa ett logiskt system för bedömning av yrkesteoretiska kunskaper, utbildningsbokens omfattning och innehåll och utformning av frågor för BYNs fackteoretiska utbildning var det naturligt att utgå från BYNs målbeskrivningar för respektive yrke.

Målet blev att skapa system för utbildningsbok, fackteoretisk utbildning och YTP där alla utgår från BYNs målbeskrivningar. För att klara detta krävdes en klassificering av målbeskrivningarna utifrån yrkesinriktning och ”kunskapsdjup”. BYN bestämde vilka parametrar som skall vara tillämpliga vid klassificering.

Arbetet med genomförandet av yrkesproven lades på externa utbildningsgivare som utsågs av RYK/BYN-regionen. Genomförandet av kompetensprov administrerades av RYK och proven skickades in till BYN för rättning och registrering i BYNs register.

Register över genomförda valideringar

Även genomförandet av validering sköttes av de regionala yrkeskommittéerna och resultaten av proven registrerades i BYNs register via intranätet som krävde särskild behörighet.

Kompetensprov

Förutom YTP genomförde BYN kompetensprov som erbjöds yrkesarbetare vilka inte hade gymnasieutbildning och på annat sätt erhållit tillräckligt antal arbetade timmar inom ett visst yrke. Kompetensproven började tillämpas i början på 80-talet som ett komplement till den mera formella utbildningen. Under lång tid rättades kompetensproven av BYN men under senare år lades detta arbete ut på externa utbildningsgivare. Idag ansvar BYNs kansli för yrkesproven, som är digitaliserade. Ur provbanken slumpas frågor fram inom de olika delområdena och rättas av datorn.

EXTERNA UTBILDNINGSGIVARE

AMU

BYN har sedan tillkomsten samarbetat med kommunala yrkes- och gymnasieskolor. I de fall där kommunerna inte kunde erbjuda av branschen önskad yrkesutbildning exempelvis inom vuxenutbildningsområdet, samarbetade BYN under en lång period med AMU, Arbetsmarknadsutbildningar, som var statligt ägt och kunde erbjuda utbildning där BYN hade stor påverkan på innehållet. Grundutbildning, kompletteringsutbildning och fortbildning kunde på detta sätt skräddarsys för branschens behov.

Murarutbildning hos Lernia Växjö, Godkänd utbildningsgivare
Foto: Ulf Hellerström, Åtta.45 Tryckeri

Privata utbildningsgivare

Efter gymnasiereformen 1991 tillkom inom branschen särskilda krav på kunskaper som krävde resurser och kompetenser vilka var svåra att erhålla inom det allmänna skolsystemet. Detta gällde framförallt maskinförarutbildningarna där också Transportbranschen, TYA, behövde särskilda utbildningar liknande det BYN var i behov av. Många mindre företag ofta med någon eller några yrkeslärare startade upp och erbjöd specialkompetens inom denna yrkesgrupp. För att få en enhetlig struktur på kunskapsinnehållet och tillförsäkra branschen en likvärdig kunskapsnivå för alla som genomgått maskinförarutbildning började BYN i samråd med TYA utarbeta regler för vad som skulle gälla för externa utbildningsgivare och hur utbildningsinnehållet skulle vara. BYN och TYA krävde att utbildningsgivarna skulle uppvisa vissa grundläggande förutsättningar för att kunna genomföra yrkesutbildning. Begreppet godkänd utbildningsgivare kom att användas och innebar att branschen ansåg att de krav på utbildningsgivaren som ställdes var uppfyllda. Ett avtal upprättades mellan utbildningsgivaren och BYN där rättigheter och skyldigheter beskrevs och vilka krav som ställdes.

Parterna inom BYN diskuterade regelbundet utbildningsinnehållet och hur det skulle utformas. Synsättet på vad som var viktigt inom utbildningen gick ibland isär mellan parterna. De fackliga representanterna hade ofta fokus på utbildningstiden medan arbetsgivarrepresentanterna ansåg att detta inte var väsentligt utan att det var upp till utbildningsgivaren att eleven uppfyllde kunskapsmålen. Parterna var överens om att kunskapsmål i enighet med den allmänna skolreformen var det man skulle förhålla sig till, men vägen dit var svårare att nå samsyn kring.

BYNS HEMSIDA, INTRANÄT OCH REGISTERHANTERING

BYNs hemsida

BYN hade tidigt under 90-talet beslutat att informera om verksamheten via internet. Inledningsvis visste man inte så mycket om hur man formulerar information för att skapa intresse för yrkesutbildning. BYN anlitade tidigt en konsult som skapade hemsidan och lade ut information efter önskemål. Då målgruppen ansågs vara elever på gymnasieskolans byggprogram kom hemsidan att innehålla tävlingar och allehanda ”lättfångad” information. Det diskuterades också om det var nödvändigt att överhuvudtaget ha en hemsida.

BYN hade vid denna tid inga hållbara rutiner för när och hur hemsidan skulle uppdateras. I slutet på 90-talet blev det mer och mer uppenbart att BYN behövde rationalisera all information som skulle hanteras och hitta system som gjorde det möjligt för alla

berörda att medverka. BYN började nu se sig om efter någon som kunde bygga en ny databas för hemsidan och intranätet. Information om BYNs verksamhet skulle sammanfogas med register, utbildningsböcker, yrkesbevis målbeskrivningar, utbildningsalternativ, länkar till angränsande verksamheter etc. Detta kom att bli starten på ett digitaliseringsarbete som hela tiden förändras och utvecklas.

Utbildningsböcker och yrkesbevis

Registrering av kunskaper under lärlingsperioden hade påbörjats tidigt under 70-talet för att parterna skulle kunna följa lärlingen och se om det genomfördes den allsidiga utbildning inom yrket som var avsikten. Denna registrering utfördes av de regionala yrkeskommittéerna. Efter fullgjord lärlingstid utfärdades ett yrkesbevis. Från början samlades

RYK informationen om lärlingen i manuella kortregister och lärlingen fick en lärlingsbok utskriven efter slutförd utbildning på gymnasieskolan. Utbildningsboken skulle sedan följa lärlingen under hela färdigutbildningstiden. Meningen var också att de arbetsmoment lärlingen utförde skulle noteras i utbildningsboken och efter fullgjord färdigutbildningstid sammanställas och bedömas av RYK innan ett yrkesbevis utfärdades.

Under perioden med utveckling av kunskapsprov blev det allt tydligare att BYN behövde hitta ett nytt sätt att registrera och följa upp lärlingarnas färdigutbildning som inte var så tidskrävande och som behövde bli mer överskådligt. För att klara detta började man utveckla en registerdatabas på BYNs hemsida som skulle klara alla den information som ansågs

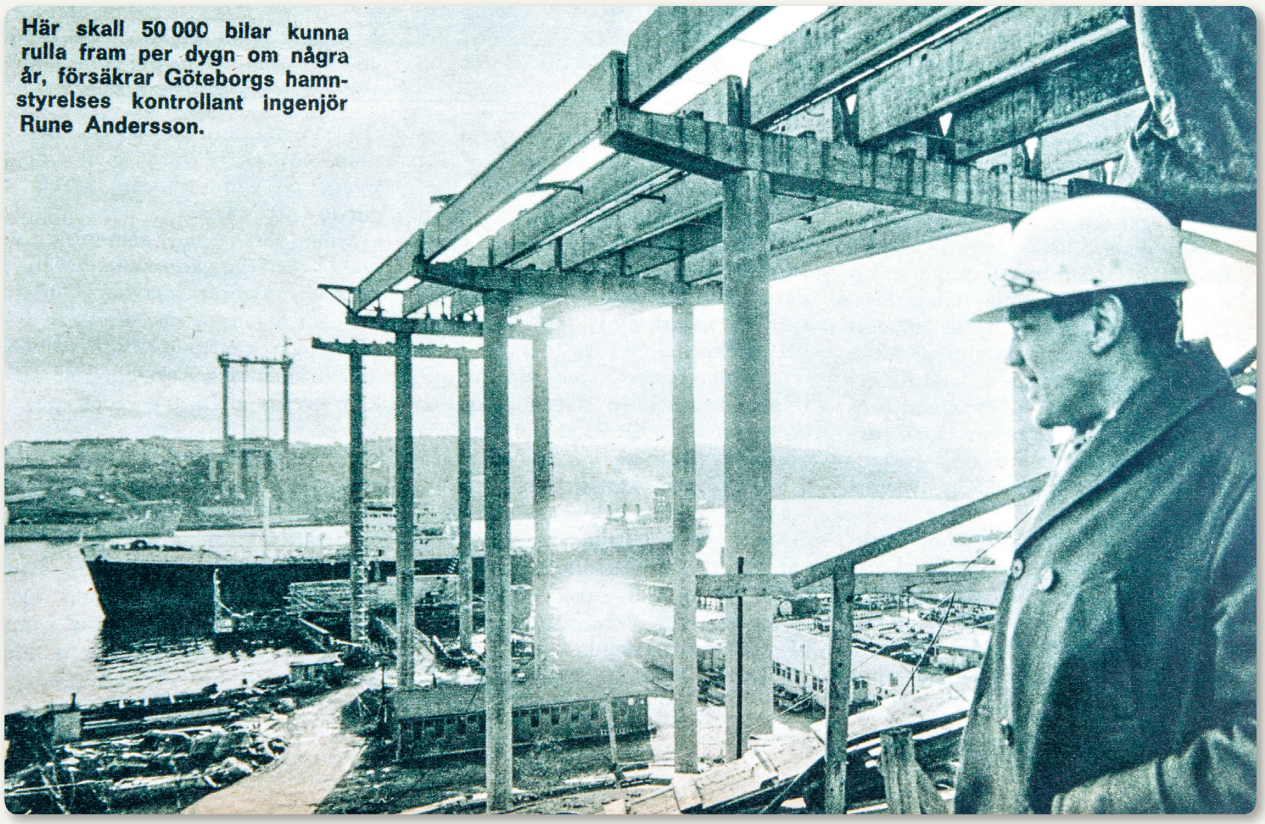

Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

nödvändig. Register för utbildningsböcker, yrkesbevis och distansutbildningar skapades.

Arbetet påbörjades i slutet på 1990-talet och de första testerna av de digitala registren kom att göras under 2002. En viktig del i digitaliseringen av administrationen kring lärlingarna var att regionerna, RYK, via BYNs intranät skulle sköta registrering och utfärdande/beställning av utbildningsböcker, yrkesprov m.m.

För att ge stöd i denna omställning genomförde BYN med sina utbildningskonsulenter en omfattande utbildning som vände sig till de representanter inom RYK som ansvarade för lärlingsuppföljning. Inledningsvis skulle alla data som fanns på registerkort överföras till BYNs register vilket var ett omfattande arbete och där BYN gick in och stöttade RYK som inte ansåg sig ha resurser och kunskap för att klara arbetsuppgiften. 2003 blev första året då de nya registren prövades vilket för RYK innebar ett stort arbete med att överföra de manuella registren till de digitala. Efter en viss tröghet och tveksamhet i starten gick övergången från det gamla till det nya förhållandevis bra. BYN lade också inledningsvis mycken kraft på att implementera och vara behjälpliga för att underlätta övergången. Utformningen av utbildningsböcker och yrkesbevis har sedan efterhand utvecklats och är sedan 2011, då e-boken introducerades, digitaliserade.

ID-06

Kravet på identifikation av de som skulle vistas på bygg- och anläggningsarbetsplatser ökade under början på 2000-talet. De stora företagen skapade då egna system för ID på de egna arbetsplatserna. För att skapa enhetlighet för hela branschen började parterna att diskutera möjligheterna till ett ”ID-system” som skulle gälla hela branschen. I mitten av 2000 fick BYNs kansli i uppdrag att utreda detta och komma med förslag hur man kunde gå tillväga. Att valet föll på BYN var mycket för att den databas som utvecklats var anpassad till den administration som förvaltningen av ID-06 krävde.

2008 presenterade BYN ett förslag som kostnadsfritt skulle erbjuda elever på gymnasieskolor med utbildning inom BYNs avtalsområden en identifikationshandling kallad ID-06. ID-06 var en gemensam satsning från bl.a. BYNs uppdragsgivare att förbättra säkerheten och ge ansvariga på arbetsplatser bättre möjlighet att kontrollera behörigheten hos de som vistas där. För att elever skall fortsätta beredas möjlighet till arbetsplatsförlagd utbildning, APU, var det därför nödvändigt att skolorna försåg sina elever med en identitetsbricka enligt de regler som angavs i handlingarna för ID-06. Som motprestation för den kostnadsfria ID-handlingen ville BYN att skolorna skulle registrerar alla elever med början årskurs 1, vilket var nödvändigt för att administrationen av ID-06 skulle fungera. De som kom att erbjudas ID-06 under 2008 beräknades vara 9000 till 12000 elever och omfattade de tre årskullarna på gymnasieskolans byggprogram. Efterhand kommande år blev antalet elever färre för att till sist omfatta endast en årskull.

Register över godkända utbildningsgivare

Enligt de avtal som tecknats med externa utbildningsgivare ingår det i BYNs uppdrag att upprätthålla register och på hemsidan upplysa om bl.a. vilka yrken respektive utbildningsgivare erbjuder utbildning på och var i landet utbildning genomförs. Åren 2008-2009 omförhandlades gamla avtal och nya tecknades.

Asbestregister

BYN åtog sig att i samverkan med Byggindustrins Centrala Arbetsmiljöråd, BCA, ställa upp riktlinjer för utbildningsgivare inom asbestsaneringsområdet och samtidigt skapa förutsättningar för registrering, statistik och uppföljning av utbildningarna. I uppdraget ingick också att i samverkan med BCA anordna en årlig konferens där samtliga all utbildare som godkänts skulle bjudas in. Agendan skulle innehålla nyheter från Arbetsmiljöverket och erfarenhetsutbyte.

INFORMATION/KOMMUNIKATION

Regionala Yrkeskommittéer, RYK

1980 års avtal föreskrev regionala yrkeskommittéer, RYK, i varje län vilket innebar att antalet kommittéer under året hade reducerats från 43 till 21 kommittéer. Delar av södra Sverige behöll dock lokala yrkeskommittéer ytterligare en tid. Under senare år har parterna ändrat nomenklaturen för RYK som numera är BYN-regioner.

RYK hade till uppgift att främja yrkesutbildningen inom regionen genom att verka för och bevaka byggindustrins intresse. 2008 fanns 24 regionala yrkeskommittéer, RYK, inrättade, vilket är mer än en RYK i varje län och medför därmed en god lokal täckning. RYKs ledamöter omfattar 6 till 10 representanter från företag och BYNs samtliga parter. Hos cirka 2/3 av RYK deltar även representanter från gymnasieskolorna vid behov och för ungefär 1/3 deltar de regelbundet. RYK-möten varierar från två till sex tillfällen per år. Inom varje RYK fanns ett arbetsutskott som handlade de löpande ärendena emellan ordinarie sammanträden. Ungefär hälften av RYK hade särskilda arbetsutskott för maskinärenden.

Programråd

På majoriteten av gymnasieskolor med byggprogram fanns lokala programråd inrättade, som sammanträdde från en gång per månad till en gång per termin. Programråden fyllde enligt RYK en stor och värdefull uppgift där byggbranschens representanter hade möjlighet att påverka utbildningen i positivt syfte och de allra flesta skolor ser programråden som en viktig kontakt med arbetslivet.

Rekrytringsaktiviteter

Förutom centrala utskick av rekryterings- och informationsmaterial till samtliga elever i grundskolornas avgångsklasser, TV-reklam mm så arbetade RYK lokalt med olika slag av aktiviteter för att trygga en god rekrytring till byggutbildningarna. Dessa aktiviteter varierade över landet. Exempel på rekryteringsaktiviteter var information i grundskolorna, föräldraträffar, mässor, öppet hus på Byggprogrammet, regionalt reklam- och informationsmaterial till ungdomar m.m.

Konferens på Åkers Runö 2002 med representanter från de regionala yrkeskommittéerna.
Foto: Michael Gustafsson

Kontakt och information mot skolor

BYN arbetade i samverkan med RYK i utbildnings- och informationssyften mot skolor. En omfattande informations och kontaktverksamhet förekommer därutöver från RYK riktad mot Byggprogrammets skolledare, karaktärs- och kärnämneslärare samt studie- och yrkesvägledare (SYV).

Elevstimulans

RYK arbetade med diverse aktiviteter i elevstimulerande syfte. Studieresor, tävlingar mellan skolor, information till avgångselever om jobbpärmens innehåll, mässbesök, ”Årets byggelev” reklamsaker var exempel på aktiviteter som skapade nyfikenhet och en positiv attityd till yrkesutbildning.

Distansutbildning

För lärlingar som valt att utbilda sig till yrkesarbetare samtidigt med en anställning erbjöd BYN och RYK kompletterande fackteoretisk utbildning på distans. Drygt 622 distansutbildningar startades upp under 2008 vilket varit ett ganska normalt antal över en längre period . RYK Stockholm stod vid den tidpunkten för merparten av utbildningarna. Maskinförare för jordförflyttande maskiner, 194 utbildningar och träarbetare 165 utbildningar, var de mest frekventa yrkena. BYN arbetade kontinuerligt på att utveckla teknik och pedagogik under utbildningen med syfte att säkra kvalitet som bl.a. skulle leda till att eleverna i högre grad fullföljde sina utbildningar. De av BYN utsedda handledarna bedömde och rättade svarsbreven enligt riktlinjer som fastställts av BYN.

Arbetsplatsförlagd utbildning, APU

Samtliga RYK hjälpte till med att ge byggprogrammets elever en meningsfull arbetsplatsförlagd utbildning. I samverkan med skolornas personal och företagen lyckades man med att placera eleverna på arbetsplatser där utbildningstiden sammanlagt skall uppgå till minst 600 timmar. Enligt Skolverkets rapporter är Byggprogrammet ett av de program som lyckats bäst med arbetsplatsförlagd utbildning vilket i stor utsträckning kan tillskrivas RYKs insatser i samverkan med företagen och gymnasieskolan. I rapporterna från RYK kunde man dock se att den stora tillströmningen av elever på Byggprogrammet i början av 2000-talet medförde svårigheter att fullt ut hitta relevanta APU-platser, speciellt om arbetslösheten var hög i regionen.

Handledarutbildning

På många håll i landet genomförde RYK handledarutbildningar för att förbättra förutsättningarna för arbetsplatserna att ta emot elever och genomföra en relevant utbildning. Yrkesutbildningsavtalet gav också vägledning om hur företagen skall stödja lärlingarna under färdigutbildningstiden och för detta arbete skulle särskild handledare vara anvisad.

Under åren har några RYK erbjudit handledarutbildning till företag som har för avsikt att anställa eller redan har anställt lärlingar. Nya yrkesutbildningsavtalet ger vägledning om hur företagen skall stödja lärlingarna under färdigutbildningstiden och för detta arbete skall särskild handledare vara anvisad.

Specialyrkesområden

Rekryteringen till Byggprogrammet för de 8 specialyrkesområden, som fanns identifierade i kollektivavtalet var under åren mycket blygsam. Orsaken angavs ofta till att det var bättre att utbilda sig inom något av de större yrkena och efter gymnasietiden välja till ett specialyrke. En annan orsak var förmodligen brist på lärarkompetens på gymnasieskolorna. För att få eleverna intresserade av specialyrken gjorde RYK många insatser i form av studiebesök och information från de olika branscherna.

Frida Stark går från att dyka på Kalle Anka-vrak till svetsning under vattnet när hon blir en av landets första kvinnliga anläggningsdykare.
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren 2006

SAMVERKAN BYN/RYK, UTBILDNINGSKONFERENSER M.M.

Varje år arrangerade BYN konferenser med genomgående teman som låg i tiden och berörde byggindustrins intressen. Ofta var det tre konferenser beroende på vårt avlånga land med en konferens i syd, en i Mellansverige och en i norr. Vid konferenserna gavs tillfälle till diskussioner gällande nyheter från regering, myndigheter, våra partsorganisationer och naturligtvis BYN. Branschens förhållning till skolreform, validering, utbildningsgivare, utbildning under lärlingstiden, RYKs lokala verksamhet, lokala stödet, BYNs register e.t.c. var innehållet under två dagar. BYNs utbildningsrådgivare ledde konferenserna och ofta var det inbjudna gästföreläsare som anknöt till programpunkterna.

Konferenserna gav många sammanfattande synpunkter som bland mycket annat också påvisade att yrkesutbildning ansågs vara ett mycket angeläget arbetsområde.

BYN samverkade också med de Regionala Yrkeskommittéerna vid besök på skolor, medverkade vid skolkonferenser och deltog vid uppvaktningar av kommuner för att framföra branschens synpunkter. I dessa sammanhang fick BYN nästan alltid signaler som visade hur uppskattat RYKs engagemang och kunskaper inom yrkesutbildningsområdet var bland skolledare och lärare.

BYNs årsrapport

För varje verksamhetsår har BYN sedan 70-talet sammanfattat verksamheten lokalt och centralt i en årsrapport. För varje år har det beskrivits särskilda händelser, och statistik som har gett en god översikt av den verksamhet som bedrivits under våren. Statistik över elevantal, yrkesval, företagsutbildning, utfärdade utbildningsböcker, utfärdade yrkesbevis etc. var underlag som ofta använts av representanter för BYN och RYK vid konferenser och liknande forum.

Föreläsningar

BYNs rådgivare har under alla år varit eftertraktade föreläsare vid konferenser inom yrkesutbildningsområdet. Skolkonferenser, rektorskonferenser lärarorganisationer m.m. var forum som ofta hörde av sig och ville ha BYNs medverkan.

Branschgrupper

För att förbättra kommunikationen med de olika branscher som representerades i yrkesutbildningsavtalet bildade BYN s.k. branschgrupper. Syftet var att samverka kring kunskap och information som var specifik för respektive bransch. 2009 fanns grupper som representerade Bygg, Väg o anläggning, Anläggningsmaskiner, S-yrken. En utbildningsrådgivare från BYN var sammankallande och ansvarig för dokumentation och rapportering.

Lärarråd

BYN hade sedan starten prioriterat kommunikation och närhet till gymnasieskolorna ute i landet och det arbete de genomförde. Från allra första början var BYNs utbildningsrådgivare ofta ute på skolorna och informerade om vad byggindustrin ville med den utbildning som genomfördes. Det blev efterhand svårt att upprätthålla ett sådant arbetssätt när skolor med bygg- och anläggningsprogram kom att bli fler än hundra spridda över hela landet. Under 80-talet utvecklade de Regionala yrkeskommittéerna sin verksamhet och tog över merparten av kommunikationen som riktade sig direkt till de lokala skolorna. Detta var nödvändigt men innebar ändå att den kanal av direktkontakt med skolorna bröts och BYN fick förlita sig på den information som RYK levererade. Över tiden uppstod för BYN ett behov av informationskanaler direkt ut till gymnasieskolor med byggprogram.

För att återupprätta och utveckla samarbetet direkt med landets gymnasieskolor inrättade BYN under 2004 ett lärarråd som hade till uppgift att utveckla samarbetsformer mellan gymnasieskolan och bygg-

branschen. De utvalda i lärarrådet var sex till antalet och representerade lärare och skolledare på Byggprogrammet. Lärarrådet satt på begränsad tid med löpande mandatperioder där två ledamöter byttes ut varje år. Syftet med begränsad mandatperiod var att BYN på detta sätt fick influenser från flera skolor med spridning över landet Under 2004 då rådet bildades träffades man två gånger och formerna för arbetet började utvecklas. Huvudfrågan under den här perioden av naturliga skäl utformning av den framtida gymnasieskolan men också frågor om nya läromedel, lärarfortbildning och möjligheter att sprida goda idéer till andra skolor var med på agendan.

Arbetsmarknadsutbildning av murare 2006
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

FINANSIERING OCH EKONOMISKT ANSVAR

FINANSIERING

Finansieringen av Byggnadsindustrins Yrkesnämnd konstruerades som ett öresuttag per arbetad timma från Byggbranschens dåvarande semesterkassa, som hade bildats 1940 för att förenkla administrationen av semestermedel till byggnadsarbetare som vid den tiden ofta hade många olika anställningar under ett kalenderår.

1997 upphörde semesterkassan och sedan dess har verksamheten finansierats via AMF-medel med ett procentuellt uttag på den totala lönesumman för kalenderåret. Storleken på de uttag som avsåg yrkesutbildning reglerades genom årliga förhandlingar mellan arbetsgivare- och arbetstagare.

Lokala stödet

1986 beslutade parterna om ett särskilt stöd till den regionala yrkesutbildningsverksamheten. Storleken på stödet, som kom att kallas ”Lokala stödet” beslutades av parterna vid en årlig förhandling och fördelningen beslutades av BYNs styrelse.

Extern finansiering (Libra, RE.FORM.E m.fl.)

BYNs kansli har också under åren administrerat projekt där BYN inte deltagit som organisation. Ett sådant projekt var LIBRA. Syftet med LIBRA var att uppmärksamma och visa på nödvändigheten av mångfald i byggbranschen. Projektet hade en krävande och omfattande redovisning då en stor del av kostnaderna kom från EU-fonder med strikta regler för hur man skulle presentera intäkter och kostnader för att kunna kvittera ut bidragen.

Projekten inom det europeiska samarbetet RE.FORM.E finansierades delvis med medel ur olika EU-fonder. En riktlinje vid budgetering var att halva kostnaden för de projekt som genomfördes finansierades av BYN.

Asbestregistrering

Asbestregistreringen som omnämnts tidigare genererade intäkter från godkännanden av utbildningsgivare och för registrering av kursdeltagare. Parterna (BYN och BCA) var överens om att BYNs kansli hade kunskap och resurser för den administration som krävdes.

Budget och budgetuppföljning

1998 var första året som BYN självständigt ansvarade för ekonomin. I samband med detta ville parterna ha en tydligare budget som beskrev verksamheten under kommande budgetår/kalenderår. Fram till 2001 sköttes den ekonomiska redovisningen för alla tre yrkesnämnderna genom YNSAB vilket också var ett viktigt syfte med bolagiseringen.

Efter separationen mellan yrkesnämnderna fortsatte BYN att styra verksamheten med hjälp av en budget som upprättades av BYNs kansli. Verksamheten för kommande år beskrevs kortfattat i ett dokument som tillställdes BYNs styrelse som underlag för diskussion och beslut om det kommande årets verksamhet. Styrelsen ville också föra en diskussion om BYNs framtida verksamhet över en längre period vilket ledde till att kansliet fick i uppdrag att tillsammans med styrelsens arbetsutskott årligen ta fram en verksamhetsplan som sträckte sig över tre år med syfte att spegla parternas gemensamma ståndpunkter och utvecklingssatsningar inom yrkesutbildningsområdet. I den långsiktiga planen skulle också anges vilken prioriteringsordning BYN hade att arbeta efter för att realisera planerna.

Anläggning av Landvetters flygplats i mitten av 1970-talet
Foto: Tidningen Byggnadsarbetaren

SLUTORD

Denna sammanfattning av BYNs verksamhet genom åren gör inte anspråk på att vara vetenskapligt genomförd utan är en sammanställning av information som har hittats i offentliga dokument (regeringskansliet och myndigheter) och ur BYNs årsrapporter och egna utredningar från i slutet på 70-talet fram till 2009 samt utredningar genomförda eller beställda av partsorganisationerna. Författaren har också från 1997 och framåt i vissa avsnitt beskrivit verksamheten utifrån den egna upplevelsen och erfarenheten utan att därför göra avkall på ett objektivt och neutralt synsätt.

Bälinge 2015-04-21

Björn Lindblad

För den intresserade finns på BYNs hemsida dessa dokument som belyser vissa delar av det som beskrivs i denna skrift:

1. *Översyn av YNSAB - yrkesnämnderna och kansliet, Meyer PoL Konsult AB*
2. *Verksamhetsbudget BYN 2007*
3. *Verksamhetsplan BYN 2006 -2008*

Grafisk Form och Produktion Åtta.45 Tryckeri AB, 2015

BYN
BYGGNADSINDUSTRINS YRKESNÄMND